

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI  
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

2023

Bc. Nikola Balajková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI  
PEDAGOGICKÁ FAKULTA  
Ústav speciálněpedagogický studií

**Diplomová práce**  
Bc. Nikola Balajková

Speciálněpedagogická tvorba v dokumentární tvorbě  
České televize

The themes of special education in the documentary  
production of Czech Television

## ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem Speciálněpedagogická tvorba v dokumentární tvorbě ČT vypracovala samostatně a použila uvedené bibliografické a elektronické zdroje.

V Olomouci., dne 19.6.2023

Nikola Balajková

## PODĚKOVÁNÍ

Na toto místo patří tři dámy, jež vždy věděly víc než autorka sama. První dvě znám pěknou řadu let a jsem za to velmi vděčná, třetí znám jenom z chodby fakulty a nekonečných emailů. Všechny tři jsou ženy vysokých kvalit, kterých si vážím a chci jim vyjádřit obrovský dík za spolupráci. Patří sem i Dominik a Jirka, pánové děkuji, jste opravdu formát.



## **ANOTACE**

Diplomová práce se zabývá tématem speciální pedagogiky v dokumentární tvorbě z produkce České televize (ČT). Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaká témata speciální pedagogiky z oblasti zdravotního postižení jsou dostupná laické veřejnosti na video platformě iVysílání. Zobrazovaná témata byla analyzována, sumarizována a interpretována v praktické části diplomové práce. Práce byla opřena o kvalitativní výzkumné metody, v jejichž rámci byla vytvořena kódovací kniha a tabulka. V nich bylo zpracováno 20 vybraných celovečerních dokumentárních filmů, které byly rozselektovány do kódů z předem stanovených tematických kategorií. Na základě získaných dat a literární rešerše byly výsledky diskutovány a interpretovány. Podíl dokumentární tvorby ČT na speciálněpedagogické téma je dle získaných údajů nedostatečný, zejména v oblasti rovnoměrného rozložení disciplín speciální pedagogiky. Nejčastějším tématem zpracovávaným v analyzovaných filmech je osobnost člověka se zdravotním postižením a nejméně častým tématem pak negativní zkušenosti osob s postižením. Praktická část práce se věnovala také systému vývoje dokumentu v procesu tvorby ČT. V závěru byla data daná do souvislosti a byly navrženy další možnosti rozvoje tohoto výzkumného směru.

Klíčová slova: zdravotní postižení, dokumentární film, speciální pedagogika, iVysílání, kódovací kniha, kódovací tabulka

## **ANOTATION**

The thesis deals with the topic of special education in documentaries produced by Czech Television (CT). The main aim of the thesis was to find out what topics of special education in the field of disability are available to the general public on the iVysílání video platform. These topics were analysed, summarized and interpreted in the practical part of the thesis. The thesis was based on qualitative research methods in which a coding book and a coding table were created. In them, 20 selected feature-length documentary films were processed which were dissected into codes from predetermined thematic categories. Based on the collected data and literature search, the results were discussed and interpreted. According to the data obtained, the share of CT documentary production on special education topics is

insufficient, especially in terms of the even distribution of special education disciplines. The most frequent topic dealt with in the analysed films is the personality of a person with a disability and the least frequent topic is the negative experiences of people with disabilities. The practical part of the work was also devoted to the document development system in the process of creation of CT. Finally, the data were put into context and further possibilities for the development of this research field were suggested.

Keywords: disability, documentary, special education, iVysílání, coding book, coding table

# OBSAH

Anotace .....	5
Úvod.....	9
Teoretická část .....	11
1 Zdravotní postižení.....	12
1.1 Disability Studies .....	13
1.2 Osobnost jedince se zdravotním postižením .....	13
1.3 Člověk se zdravotním postižením a rodina .....	15
1.4 Člověk se ZP a společnost.....	17
1.5 Osud člověka se zdravotním postižením jako prostředek osvěty .....	20
1.6 Podpora lidí se zdravotním postižením .....	21
1.7 Negativní zkušenosti lidí se ZP .....	22
2 Média .....	24
2.1 Vliv médií na společnost.....	24
2.2 Televize .....	25
2.3 Česká televize .....	25
2.3.1 Systém výroby pořadů.....	25
2.3.2 Dokument v ČT.....	26
2.3.3 Dokumentární film .....	27
3 Metodologie práce.....	29
3.1 Cíl práce .....	29
3.2 Charakteristika výzkumného vzorku.....	29
3.2.1 Rešerše .....	30
3.3 Výzkumné otázky .....	32
3.4 Postup výzkumného šetření.....	33
3.5 Metoda analýzy dat .....	34
4 Etický aspekt výzkumného šetření.....	36
5 Výsledky a interpretace získaných dat pro jednotlivé tématické okruhy .....	37
5.1 Analýza jednotlivých kategorií kódovací tabulky.....	47
5.1.1 K1 – Osobnost jedince se ZP .....	47
5.1.2 K2 – Člověk se zdravotním postižením a rodina .....	48
5.1.3 K3 – Člověk se ZP a společnost.....	50
5.1.4 K4 – Osud člověka, jako prostředek osvěty .....	53

5.1.5	K5 – Podpora lidí se ZP .....	55
5.1.6	K6 – Negativní zkušenosti lidí se ZP .....	57
6	Diskuse.....	59
6.1	Výzkumná otázka č. 1: Jaký je podíl dlouhometrážních dokumentů, které se věnují speciálněpedagogické tematice dostupné na iVysílání?.....	59
6.2	Výzkumná otázka: č. 2: Jaká témata jsou nejvíce zobrazována ve vybraných filmech se speciálněpedagogickou tematikou?.....	60
6.3	Výzkumná otázka č. 3: Jaké druhy ZP jsou ve vybraných filmech reprezentovány? .....	66
7	Limity studie .....	69
	Závěr .....	71
	Zdroje.....	74
	Seznam zkratk .....	80
	Seznam obrázků .....	81
	Seznam tabulek .....	82

## ÚVOD

Média hrají zásadní roli při řešení sociálních problémů prostřednictvím audiovizuálních prostředků, které přispívají k přenosu mediálních sdělení. Dokumentární film přispívá k zavádění pozitivních, ale i negativních postojů diváků k různým společenským problémům. Diplomová práce propojuje tematiku osob s postižením s tematikou filmu a mediálním obrazem, který je zpracován na různá témata. Svě pozitivní stránky média dokládají svojí hlavní informátorskou a vzdělávací funkcí. Co se týká televize, konkrétně České veřejnoprávní televize (Česká televize - ČT) je její funkce soustředěna i na co největší počet diváků z různých kategorií. Díky své rozmanité programové nabídce cílí na širokou diváckou skupinu. Průměrný podíl sledovanosti v celodenním vysílání je pouze ve skupině diváků nad 15 let 31,47 %. (Česká televize, 2023). Televize se stává prostorem, který pokud je správně využit, může oslovovat značný podíl společnosti a poskytovat jí dostatek relevantních informací k utvoření si vlastního postoje i názoru. Osvěta a informovanost o realitě běžného žití lidí s postižením prostřednictvím kvalitního dlouhometrážního snímku je však oblastí, která není prozatím výzkumně zcela propracována. Mediální reprezentace je ovšem nebezpečná i pro své možné negativní dopady. Riziko nepochopení, špatného zpracování, jednotvárné interpretace či nízké kvality může tomuto prostředku osvěty výrazně uškodit. Můžeme si položit otázky, jak atraktivní je filmová tvorba s tématem zdravotního postižení pro běžného diváka? Jaký podíl má taková tvorba v programu ČT? Volí dramaturgové adekvátně tato témata? A jakým způsobem dokumenty na téma ZP reprezentují danou problematiku? Má dokumentární film natočený na takové téma ambici ovlivnit celospolečenský názor? Diplomová práce hledá potenciál pozitivního přednesu ve filmech s tematikou speciální pedagogiky. V teoretické části, která popisuje teoretická východiska, se zaměřujeme na témata, která korespondují s problematikou řešenou v části praktické. Tyto oblasti jsou důležité pro pochopení celkové struktury práce. Metodou kritické literární rešerše zpracováváme zdroje informací a vytváříme teoretický základ pro část praktickou. Dále popisujeme cíle a předmět práce, která má svoji podstatu v poznání, jaká tematika se v dokumentární tvorbě objevuje a jaký je podíl speciálněpedagogické tematiky v rámci produkce filmů zveřejněných v databázi. Metodologie byla zpracována na podkladu obsahové analýzy dokumentu. V praktické části zpracováváme a analyzujeme získaná data

z 20 shlédnutých filmů. V závěru diskutujeme výsledky a předkládáme zjištění a možnosti dalšího vývoje a přínosu výzkumu do praxe.

## **TEORETICKÁ ČÁST**

Teoretická část diplomové práce na základě odborné literární rešerše popisuje pojmy úzce spjaté s tématem práce. V úvodu je zaměřena na zdravotní postižení, dále rozpracovává tematické kategorie týkající se života osoby se zdravotním postižením (ZP). Teoretická část podává ucelený pohled na člověka se ZP a vztahu k jeho osobnosti, rodině, společnosti, podpoře a osvěty, a nakonec i negativní přístup k lidem se zdravotním postižením.

# 1 ZDRAVOTNÍ POSTIŽENÍ

Tento komplikovaný pojem spadá do disciplín speciální pedagogiky, je určitým zastřešením pro všechna postižení, která jsou z pohledu **medicínského** modelu způsobena absencí zdraví v určité struktuře těla osoby se zdravotním postižením. Je tedy individuálním problémem jeho zdravotního stavu. Z pohledu **sociálního modelu ZP** vidíme člověka se zdravotním postižením spíše, jako produkt společnosti, ve které se ocitá. Jeho postižení není absence zdraví ve struktuře jeho těla ale spíše výsledek bariér mezi ním a okolím (Bahaistudies, 2022).

Světová zdravotnická organizace (WHO) vymezuje zdravotní postižení na tři rozměry (WHO, 2001):

- 1) Poškození tělesné struktury nebo funkce člověka nebo jeho duševní funkce; příklady poškození zahrnují ztrátu končetiny, ztrátu zraku nebo ztrátu paměti.
- 2) Omezení aktivity, jako jsou potíže se zrakem, sluchem, chůzí nebo řešení problémů.
- 3) Omezení účasti na běžných denních činnostech, jako je práce, zapojování se do společenských a rekreačních aktivit a získávání zdravotní péče a preventivních služeb.

Avšak přesná definice zdravotního postižení není snadná, jelikož zahrnuje velmi pestrou škálu specifik. Nelze je přímo kategorizovat, každé je specifické a obsahuje jedinečnost osoby. Pokud bychom měli hledat uspokojivou definici, obrátíme se na platnou úmluvu Organizace spojených národů (OSN), ta popisuje osoby se zdravotním postižením takto: „*Osoby se zdravotním postižením zahrnují osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními*“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí, čl. 1, 2010). Jinou definici nám předkládá Slowík a tedy, že: *Postižení (disability) znamená omezení nebo ztrátu schopností vykonávat činnost způsobem nebo v rozsahu, který je pro člověka považován za normální* (Slowík, 2007, str. 27). Lze vyvodit, že ZP jde popsat jako stav, který brání člověku plnit jeho životní roli rovnoprávně ve vztahu ke společnosti.



## **1.1 Disability Studies**

Jednou z inspirací k tomu, jak přistupovat k lidem s postižením neboli jinakostí je obor Disability Studies. Obor zkoumá sociální, kulturní a politický rozměr postižení. Tento současný postmoderní směr, který do svého pole působnosti zahrnuje i problematiku zobrazování jinakosti ve filmu a vznikl z potřeby zachování lidských práv, rovného přístupu a začlenění lidí s postižením do společnosti v 60. a 70. letech 20. století. Disability Studies staví svoje ideje na šíření povědomí o disabilitě napříč všemi složkami společnosti, nevyhýbá se aktivismu a podporuje propagaci zkušeností osob s postižením ve snaze dosáhnout určité sociální změny. Vychází z podstaty změnit smyšlení od negativistického přístupu společnosti, který zdůrazňuje patologii postižení a přenést pozornost k tomu, jaké podmínky lidem s postižením společnost vytváří. Cílem Disability Studies je vymezit se vůči medicínskému modelu zdravotního postižení a zvolit přínosnější model sociální, který vnímá postižení spíše než individuální nedostatek, jako dopad fyzických a sociálních bariér. Sociální paradigma koresponduje s moderním pojetím představy o inkluzivní společnosti, která je předmětem speciální pedagogiky. Disability Studies díky svému zaměření tento směr podporuje a má cíl mimo jiné zkoumat i to, jaká je mediální reprezentace odlišností vycházejících ze ZP (Adams, Reiss, Serlin, 2015; Krhutová, 2013).

## **1.2 Osobnost jedince se zdravotním postižením**

Faktorem podmiňující vývoj osobnosti je faktor biologický. Jsou to rysy osobnosti zakódované v psychice člověka a projevující se v činnosti nervové soustavy. Na podkladě tohoto jevu vzniká jedinečná psychická povaha osobnosti. Dalším faktorem je dědičnost, která ovlivňuje podstatnou část psychiky. Například u osob s určitým druhem zdravotního postižení, konkrétně DMO (dětská mozková obrna) je genetické zatížení a biologický faktor poškození NS (nervová soustava) významným činitelem ve vývoji osobnosti jedince. Faktorem, který přispívá k dalšímu stupni vývoje psychiky je faktor sociální. Povahové vlastnosti jedince utváří ze značné části společnost, zejména v dětství je to rodina a blízké okolí, které formuje jeho budoucí povahové rysy. Pro osoby s postižením je tato složka do jisté míry velmi náročnou překážkou. Například neobvyklý vzhled jedince s postižením může mít negativní odezvu společnosti, což může vygradovat v nežádoucí izolaci ze strany jedince s postižením. Zásadním faktorem, který jedinec může ovlivnit je faktor jeho vlastní aktivity. Jakákoliv interakce, aktivita či iniciativa ve společnosti vyvolá

odezvu, která rozvíjí v jedinci nové zkušenosti ve vztazích i reakcích okolí. Důležitá pro vývoj je také schopnost své aktivity interpretovat dát jim náležitý význam. Velký dopad má tento faktor do oblasti sebehodnocení a sebeuvědomění. V případě osob s postižením konkrétně třeba v rovině tělesné je naplnění potřeby sebeúcty a sebehodnocení velice náročné a nepřispívá tomu mnohdy ani přístup společnosti, který staví tyto lidi do pozice menšiny, a ne vždy mají rovnocenný přístup ke všem možnostem, které by jedinec rád vyzkoušel i z důvodu vlastního omezení postižení. Proces formování osobnosti podle Jesenského (2000) závisí i na prostředí, ve kterém jedinec pobývá, ovlivňuje ho prostředí jak vnitřní (somatické, psychické), tak prostředí vnější a jeho podmínky (přírodní, politické, společenské, pedagogické, kulturní, materiálně technické a pracovní). Pokud je jedinec s postižením již od narození vybaven horšími vnitřními podmínkami, a i vnější jsou výrazně nepříznivé, má to na jeho vývoj osobnosti často negativní vliv. Jednotlivé faktory mají rozdílný vliv na různé složky osobnosti ty, jenž jsou podmíněny biologicky, se mění obecně méně, zatímco ty sociálně podmíněné mají sklon k výraznějším změnám v závislosti na sociálních vlivech. Právě biologická struktura, která je u lidí se zdravotním postižením nejvíce zasažena pak dopadá do jeho života nejvíce, jelikož nejobtížněji ovlivnitelná (Vágnerová, 2003).

Důležitou roli hraje také čas, kdy postižení zasáhne do života jedince. Vrozený původ postižení ovlivňuje všechny sféry vývoje, jelikož dojde ke změnám podmínek pro normální vývoj. Dochází k omezení možností pro rozvoj jedince, dále vyřazení některých podnětů vede ke změně sociálních vztahů. Člověk žijící s postižením od narození se ale na něho lépe adaptuje, jeho osobnost se vyvíjí už s kompenzačním mechanismem právě díky omezením, které v daných oblastech má. Co se týká získaného postižení, zasahuje do složek formování osobnosti a do té chvíle se osobnost vyvíjela normálně. Vysoké nároky jsou kladeny na mechanismy adaptace a získání kompenzačních strategií. Na následný vývoj osobnosti to má výrazný vliv. Subjektivně je získané postižení prožíváno, jako traumatická psychická zátěž, velmi intenzivně (Jesenský, 2000).

Znakem zralé osobnosti je sebeuznání a akceptace vlastního já. U lidí s postižením je proces vyrovnávání se s vlastním stavem výrazně ztížen. Pokud člověk akceptuje svoje postižení a vyrovnává se s ním realisticky, nemusí mít postižení ve struktuře osobnosti výrazné následky. Akceptace zahrnuje přijetí vlastního oslabení a svévolné rozvíjení možností. Stává

se ale častěji, že jedinec na existenci postižení reaguje způsobem, který přijal za vlastní, což se stálým opakováním projeví jako specifický rys osobnosti. Významným činitelem je také to, jakým způsobem člověk s postižením přistupuje ke svému okolí a jak do tohoto vztahu zasahuje postižení. Postižení zasahuje do života člověka samého, ale také významně ovlivňuje navazování, udržování a rozvíjení kontaktu s jinými lidmi ve společnosti. Zásadní je úroveň sebeúcty. V případě negativního dopadu postižení do vývoje osobnosti zaznamenáváme u jedince nízké sebehodnocení, což výrazně člověka s postižením omezuje v sociálním kontaktu. Osobnostní charakterové rysy u jedinců s postižením nelze hodnotit na úrovni kvality. Nemůžeme říci, že by určitý rys byl vyvinut méně a jiný více. Spíše jde o intenzitu daného rysu. Ten, který je u intaktního jedince upozaděn, u člověka s postižením dominuje. Specifickým jevem, který se promítá ve formování osobnosti, je pro lidi s postižením určitý znak společné situace, tento jev je obvykle sledovaný z pohledu lidí intaktních, ale mnohdy je přejímán právě i lidmi s postižením. Jde o situace, kdy se z postižení stane pro člověka identifikační znak sebe sama to mívá dopad do struktury osobnosti jedince a z nich vyplývající způsoby chování a reakcí. Nelze sestavit striktní popis rysů osobnosti typických pro všechny lidi s postižením, přesto lze najít určité společné a častěji se vyskytující rysy. Vyplývají totiž ze stejných vnějších tlaků a jedinec s postižením hledá vždy svoje vlastní řešení (Babik a Gardner, 2021; Vágnerová, 2003).

### **1.3 Člověk se zdravotním postižením a rodina**

Výchovný styl a vazba k rodině mohou určovat výsledný postoj k lidem s postižením, ale i postoj lidí s postižením ke společnosti. Rodina je primární činitel integrující dítě do společnosti a významně ovlivňuje postoje dítěte k lidem ve společnosti. Rodina předává své zkušenosti dítěti buď explicitně (učením, diskuzí) nebo implicitně (poskytnutí prostoru pro rozvoj, vlastní příkladnou interakcí s okolím). Prvním zásadním procesem pro nastavení zdravého vztahu rodiny a jedince s postižením je vyrovnání se rodiny s faktem, že bude žít s dítětem s postižením. Tento proces je složen z několika faktorů ovlivňující jeho výsledek. První faktor je – typ postižení zde je přijetí ztíženo, zejména pokud je špatná prognóza, jde o těžké vady mozku a riziko hlubokého mentálního postižení. Hůře jsou přijímány děti s viditelnou malformací v obličeji, končetinách. Dalším faktorem je příčina postižení. Ta může být i nápomocna ve vyrovnávání se s faktem postižení. Nejhůře se rodiče vyrovnávají

s faktem postižení, pokud je příčina dědičného charakteru nebo pokud postižení šlo ze strany rodičů předejít. Faktor individuální charakteristiky dítěte a členů rodiny znamená, jaké má dítě osobnostní rysy a zda to rodině ulehčuje, nebo ztěžuje péči i to, jak je schopno dítě následně přijímat pomoc a hledat možnosti rozvoje. Významný je i věk dítěte, ve kterém u dítěte došlo k postižení. Odolnost celé rodiny a její síla, která přispívá k rychlejšímu přijetí, i to, jaké má rodina sociální citění a zkušenosti, přispívá v procesu přijetí. Důležitá je i organizační struktura rodiny, tedy to, zda fungují oba rodiče, kolik má dítě s postižením sourozenců, což ovlivňuje u rodičů do veliké míry jejich sebehodnocení v případě, že mají pouze dítě s postižením, nabývají nejistot, zda jsou schopni přivést na svět zdravé dítě. Vnímají dítě s postižením jako selhání. Zatímco pokud je dítě druhé a další v pořadí, tyto pocity se nevyskytují v takové míře. Faktor prostředí zejména ovlivňuje přijetí podle množství sociální opory, které se rodině od okolí dostává. Tendence rodiny dítěte s postižením se izolovat rozpouští jedině snaha okolí, kteří projevují přijetí a podporu (Říčan Krejčířová, 2006).

Sourozenecké vztahy dětí s postižením se sourozencem bez postižení jsou velmi specifické a složité. Dítě intaktní velmi brzy pozná, že jeho sourozenec čerpá výhody, které on nemá. A přístup k oběma není vyvážený a stejný. Sourozenec vnímá potřebu dopomoci dítěti s postižením a jeho zvýšenou míru závislosti na ochraně a péči, ale také pociťuje nespravedlnost a tlak. Musí si vytvořit strategii, jakou se vyrovná s tímto složitým vztahem. Buď přijme ochrannou roli a zjistí, že sourozence s postižením musí podporovat a nelze se k němu chovat, jako ke zdravému sourozenci, nebo se vůči sourozenci negativně vyhradí. Děti, jejichž sourozencem je člověk s postižením, bývají tolerantnější a zodpovědnější. Pomáhají sourozenci s postižením zapadnout do společnosti a chrání ho před nebezpečím z řad široké společnosti. Dítě ale může jako strategii zvolit i nepřátelský a škodící postoj vůči sourozenci s postižením, jelikož si připadá upozaděné a zanedbávané rodiči. Touží po přijetí a není schopno nést nároky, které na něho rodiče kladou. Tento stav je dopadem svěřování přílišné zodpovědnosti za péči o sourozence a pomoci rodičům (Havelka a Bartošová, 2019).

Rodina velmi významně ovlivňuje proces socializace osoby s postižením. V rodině se jedinec setkává s rozdílnými projevy chování, komunikace a sleduje vztahy. Je mu předávána

do života hodnotová struktura rodiny a cíle. Dítě se učí i prostřednictvím vzájemné komunikace osvojit si sociální role a jiné sociální role rozlišovat. Naučí se role přijat za své a přizpůsobit jí chování, které je pro roli typické. Rodina často kultivuje chování jedince, dle jeho reakcí zjišťuje, co je správné a co ne. Získá představu o tom, jaké chování, v jaké situaci volit a jaké hranice je nutno dodržovat, aby si zajistil klidné soužití. (Lechta, 2010; Vágnerová, 2003).

Samostatným tématem v oblasti tématu rodina a postižení je rodičovství osob s postižením. Toto nepříliš populární téma otevřeme v kontextu přístupu společnosti k lidem s postižením, kteří se rozhodli stát se rodiči. V dospělosti se jedinec stává samostatným a začíná plnit minimálně tři nové role. Tou první je role profesní, další je role partnerská a třetí rodičovská. Pro osoby s postižením jsou všechny tři poměrně složitě dostupné a jejich naplnění se neobejde bez výrazné podpory a pomoci okolí. Touhu po naplnění citové vazby, otevřené budoucnosti a získávání nových podmětů cítí jedinec s postižením stejně jako intaktní. Touha po rodině je pro člověka s postižením naplnění cíle normality a seberealizace. Významný rizikový faktor je možnost dědičného přenosu postižení na dítě, ale často i v případě tohoto dilematu vítězí spíše emoce nad rozumem. I přes skeptické názory intaktní společnosti je touha po zplození potomka vrozeným mechanismem. Je proto pochopitelné, že i lidi s postižením řeší otázku rodičovství. Pokud budeme vnímat téma optikou stále sílícího inkluzivního proudu, není potřeba lidi s postižením nikam začleňovat, jelikož dávno jsou součástí běžné společnosti. Mělo by tak být společenskou výsadou, aby respektovala rozhodnutí rodičů s postižením starat se o děti a rodinu a vytvořila jim k tomu patřičné podmínky. Člověk s postižením se vždy musí pečlivě rozhodovat, za jakou cenu chce danou věc zvládnout a jak se musí díky tomu zařídit. Je tedy nezbytné, aby k tomu měl přívětivé podmínky (Hanáková, 2012).

## **1.4 Člověk se ZP a společnost**

Přístupy a postoje lidí ve společnosti k jedincům s postižením se v průběhu historie mění a tento celospolečenský proces je závislý na řadě faktorů, pod jejichž vlivem se společnost proměňuje. Jistou chronologii můžeme shledat ve stádiích přístupu lidské společnosti od počátku až do současnosti. Jak je uvádí Zilcher a Svoboda (2019):

- represivní;

- zotročovací;
- charitativní;
- rehabilitační;
- socializační.

Na základě toho lze vydedukovat, že s průběhem vývoje společnosti dochází ke zlepšování podmínek přístupu a snižování represivních tendencí. Nemůžeme ale automaticky předpokládat striktní a jedinou formu postoje, který by platil pro celou společnost v dané období bez výjimky tedy, že by se přístupy v různých strukturách společnosti neprolínaly navzájem.

Represivní a zotročovací přístup, kterým byla míněna přímá fyzická likvidace, zneužívání a týrání osob s postižením, je často spojována s nejstarším obdobím lidské civilizace. Spojeno je to pravděpodobně s velmi nízkou úrovní lékařské péče, sociálních a výchovné péče. Archeologické nálezy dokládají, že i v tehdejší společnosti žili osoby s velmi těžkým postižením. Nelze tedy generalizovat tento postoj v jisté době na všechny případy na všech územích na světě. V potaz můžeme vzít i to, že to, co je nyní vnímáno, jako postižení nemuselo být tenkrát pro člověka nijak výrazně omezující, např. lehké mentální postižení. V dnešním světě jsou negativní prvky postojů tohoto typu naštěstí co nejvíce potlačeny, avšak objevují se v odmítavých tendencích ve vztahu k integraci a inkluzi osob odlišných od majoritní společnosti. Tyto odmítavé postoje ve smýšlení společnosti lze spatřovat nejcitelněji v problematice předčasného ukončování těhotenství, a to v případech závažných diagnóz a vývojových vad plodu v prenatálním období, ale i v projevech otevřené či skryté agrese a diskriminace lidí s postižením (Zichler a Svoboda, 2019).

Charitativní přístup se formoval již období středověku. V těch dobách výrazný křesťanský vliv formoval pohled na lidi s postižením jako na objekt milosrdenství. Pomoc a podporu poskytovali ve spojení s učením své církve. Vznikaly první služby a instituce pro osoby s postižením (kláštery, špitály). Je zde kladen důraz na přístup a vztah pečujícího a člověka s postižením. V současné společnosti je tento přístup naplňován zejména v oblastech nadací a benefičních aktivit. Jejich cílem je ulehčení a pomoc při náročných životních situacích pro osoby s postižením. Je zde ale i prvek, který tento přístup nehodnotí zcela dobře, jelikož

podporuje riziko závislosti člověka s postižením na dárci a smazává rovnocenný vztah mezi dárce a příjemcem, kterého chce inkluzivní společnost dosáhnout. Vznikají další sociální bariéry mezi těmi, kdo mohou dávat, a těmi, kdo jsou z důvodu svého osudu nuceni přijímat. Zde je také nutné klást důraz na obohacující význam osob s postižením pro společnost (Slowík, 2022; Lechta 2010).

Humanistické postoje byly shledávány v rozšíření pohledu na člověka do všech jeho složek - tělesné, duchovní, psychické a sociální. Rozmáhá se institucionální péče o lidi s postižením. Zakládají se speciální ústavy, speciální školy a různé instituce určené přímo lidem s postižením. Postoj společnosti odráží fungování sociální politiky. Ani po dokončeném procesu transformace sociálních služeb nejsme schopni zajistit, abychom byli jako stát schopni plné deinstitucionalizace. Některá zařízení nemají zkrátka své vhodné alternativy, aby určité specifické skupině jedinců s postižením byla schopna naplňovat jejich potřeby v sociální skupině jim blízké a přirozené, např. se to týká domovů pro osoby se zdravotním postižením. Postojem nevnímat lidi s postižením jako neschopné jedince odkázané na druhé, se vyznačuje přístup rehabilitační. Jedince s postižením vnímá jako svébytné osobnosti s potřebou seberealizace, rovnocenného jednání, důstojného života, kterého mohou bez problému dosáhnout, dostane-li se jim adekvátní opory. Rehabilitační postoje můžeme kolem nás sledovat hlavně ve způsobech, jak se jedinci s postižením snaží přibližovat běžné populaci v různých aktivitách a činnostech, z nichž v některých mohou dosahovat vrcholových výsledků (Lechta, 2010).

Integrační postoje začali vnímat skupinu lidí s postižením jako jednu z mimořádně ohrožených menšin společnosti. Došlo k výrazným snahám o změnu v systému, a to začleňováním a podpoře lidí se ZP. Formovaly se rozličné sociální a občanské aktivity, které měly za cíl integrovat jedince s postižením do běžného prostředí. Integrace se často s pojmem inkluze spojuje více, než je vhodné. Je mezi nimi významný rozdíl, který je zásadní pro pochopení a nastolení přístupu ve společnosti. Integrace se zaměřuje na začlenění již určitým způsobem jednou vyčleněných jedinců s postižením. Zatímco inkluze žádné vyčlenění neakceptuje a po většinové společnosti nežádá výrazné změny v přístupu a hodnotách, spíše cílí na praktické a formální rušení bariér, které brání jedincům s postižením naplňovat stejný potenciál jaký má většina běžné populace. Nejmodernější sociokulturní model postoje k lidem s postižením je nyní právě model inkluzivní. Klade

důraz na přirozené soužití osob se zdravotním postižením v běžné společnosti, odmítá diskriminaci a vyloučení. Pokud to nevyžaduje výrazná specifická jedince, využívají se v modelu inkluze k vyrovnání možností mezi lidmi s postižením a intaktními takové způsoby, které jsou běžně dostupné a přirozené (Fischer, 2014).

### **1.5 Osud člověka se zdravotním postižením jako prostředek osvěty**

Vzorec, kdy se jedinec s postižením snaží přiblížit běžným lidem tím, že začne výrazně rozvíjet svůj talent v určité oblasti, je mediálně oblíbený. Jedinec soustředí svoje snažení do odvětví, ve kterém osoby s postižením nebývají obvyklou součástí, či v nich nedosahují žádných výrazných výsledků. Takto většinou začíná příběh, který se těší společenské oblibě a je citelně propagován v médiích. Jedinec díky své houževnatosti a úsilí překročí svůj stín handicapu a stane se například úspěšným paralympijským sportovcem, podnikatelem či umělcem. Mediální reprezentace sice může pomáhat s osvětou a vytvořením, jakéhosi obrazu života lidí s postižením a tím i společenské rehabilitaci tématu postižení. Je však třeba vnímat mimořádnost takových idealistických osudů a kriticky rozpoznat pravdivost, jelikož média mohou pohled zkreslit či předložit jednostrannou interpretaci tématu. Lidé s postižením totiž nežijí svůj život jako přehnaně tragický nebo nadneseně mimořádný a úspěšný, často je to pro ně zkrátka běžný lidský život přinášející radosti i strasti všedních dní. O reálných zkušenostech tak okolí může získat díky mediálnímu přednesu jisté zkreslené představy (Slowík, 2022).

Abychom předcházeli tomu, že budou lidé s postižením stále vnímáni jako menšina na okraji společnosti, je zapotřebí předsouvat jejich běžné fungování do pozornosti lidí, kteří právě onen názor tvoří. Životy lidí s postižením mohou inspirovat, vzdělávat a informovat. Nesmíme opomenout i aspekt vzájemného sdílení mezi lidmi s postižením. To může mít velký vliv na formování jejich osobnosti a zvyšování úrovně sebehodnocení právě díky zkušenosti osob se stejným údělem. Společnost se zbavuje nesprávných zvyklostí, modelů, jednání a zažitých stereotypů velmi obtížně a dlouhodobě. I v případě veliké politické změny, jakým je například změna režimu, trvá společnosti několik dekad, než se vymaní z naučených vzorců a změní názory či postoje. Existuje souvislost mezi tím, jak se společnost o lidech s postižením vyjadřuje, a tím, jak k této komunitě přistupuje s respektem v rámci jejich práv a lidské hodnoty. Pro laickou společnost je náročné ovládat patřičnou



terminologii v kontextu osob s postižením. Balancování mezi vhodným a nevhodným termínem je pak velmi nekomfortní během komunikace s lidmi s postižením. Je přínosem, pokud v takové komunikaci dominuje snaha o důstojný, lidský a respektující styl komunikace (Slowík 2022; Zilcher a Svoboda 2019).

Vzdělávání společnosti v oblasti přístupu k lidem s postižením mají v kompetenci obvykle akademičtí pracovníci vysokých škol, jejichž výstupy, projekty, výzkumy jsou aplikovány ve společnosti. Výhoda je aktuálnost a nejnovější informace v této problematice. Nejefektivnější účinnost mají vzdělávací akce pro děti. Mají zásadní vliv na formování jejich osobnosti a budoucího přístupu k vlastní jinakosti. Dalším činitelem v tématu informovanosti bývají organizace pracující pro lidi s postižením, zejména ty, které mají ve svých stanovách cíl osvěty přímo uveden. Organizace SONS (Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých, 2023) na svém webu uvádí projekt, kterým ve spolupráci s Úřadem vlády ČR zprostředkovává osvětu:

- *„informační aktivity zaměřené na širokou laickou veřejnost;*
- *semináře, výstavy, prezentace, účast na prezentačních akcích obcí a měst s cílem seznamovat veřejnost s právy zrakově postižených osob v oblasti respektu k lidské důstojnosti a nezávislosti, zákazu diskriminace a rovnosti příležitostí, přístupnosti a plného zapojení do společnosti;*
- *provoz internetových stránek a správu sociálních sítí určených k osvětě v řadách nevidomých osob i veřejnosti;*
- *vydávání informačních a osvětových tiskovin – bulletinů a letáků, zaměřených na činnost spolku a podporu a ochranu práv osob se zdravotním postižením.“* (SONS, 2022).

Organizace jsou mnohdy podporované státem, se zakázkou osvěty a tím pomáhají ke zlepšení kvality života občanů s postižením.

## **1.6 Podpora lidí se zdravotním postižením**

Sociální politika státu se uskutečňuje prostřednictvím sociální podpory, což zahrnuje finanční dávky a příspěvky. Sociální služby poskytují konkrétní pomoc v různých oblastech života osob s postižením. Klient z dávek sociální podpory může financovat sociální služby, které potřebuje a korigovat jejich využití na základě vlastních potřeb. Součástí sociálního

systemu je tzv. komunitní plánování sociálních služeb, jde o vzájemnou spolupráci třech stran zainteresovaných do systému sociální politiky, a to zadavatelé, klienti a poskytovatelé. Snaha komunitního plánování je přeměřovat míru podpory a pomoci s cílem o sociální integraci osob s postižením z odborné směrem ke společenské a osobní zodpovědnosti občana. Klade důraz na mezilidskou pomoc a začlenění do místní komunity (Slowík, 2016).

System sociálních služeb je rozdělen podle současné typologie na služby sociálního poradenství, sociální péče, sociální prevence. Dále se v oblasti sociální péče angažují svépomocná hnutí a občanské aktivity obvykle z řad lidí s postižením jejich rodin a přátel, neziskové organizace, nadační fondy, spolky, ústavy, nadace všechny tyto a mnohé další směřují svoji pomoc lidem s postižením, což je značným přínosem systém. Tento neziskový sektor tak může pokrývat ta místa, která nejsou státem garantovaným systémem pokryta. Jde o široké pole, ve kterém se může široká veřejnost angažovat a podporovat tak přijetí a rovné podmínky jedinců s postižením ve společnosti. Za zmínku dále stojí Národní rada osob se zdravotním postižením, která sdružuje neziskové organizace věnující se podpoře a pomoci osobám se ZP s cílem posílit hlas handicapovaných ve společnosti a prosadit jejich zájmy a práva a potřeby (Renotiérová a Ludíková, 2006).

## **1.7 Negativní zkušenosti lidí se ZP**

Dle výzkumu organizace IN IUSTITIA (organizace zabývající se předsudečného násilí) se každý člověk se zdravotním postižením během života setká s určitou formou násilí. Mezi formy násilí spadají nadávky, zastrašování, vyhrožování a útoky, jak fyzické, psychické tak sexuální. Nejde o ojedinělé případy. Ze vzorku dotazovaných respondentů s různým typem postižení prožilo 76 % nějakou z těchto forem násilí. Skupina osob se zdravotním postižením je podle výzkumu nejohroženější skupinou tzv. předsudečného násilí. Míněno je násilí páchané ze skutkové podstaty předsudku vůči skupině, do níž oběť patří. Skupinová příslušnost je charakteristická a nezměnitelná, nebo její změny nemůžeme legitimně požadovat (rasa, sexuální orientace, barva pleti ale i zdravotní stav). Potřebná ochrana, ale stále chybí. Předsudečné násilí je totiž skryto před většinovou pozorností. Vnímání lidí s postižením pohledem společnosti je obecně spíše zaměřeno na soucit a lítost. Obtížně si tak lidé dokáží představit, že by byl někdo byl schopen jedinci s postižením ubližovat.

Alarmující ale je, že právě tento postoj aktuálně brání změně celé situace (Česká justice, 2022).

Předsudečné chování vůči lidem s postižením lze rozdělit na několik typů. Podceňující předsudky se ukrývají v názoru jedince, dehonestují a snižují osobní integritu člověka s postižením. Příkladem může být tvrzení, že slepí jsou chudáci, jelikož žijí ve tmě. Odmítavé předsudky jsou snahou jedince odstranit a vyjadřovat se směrem k němu negativně. Protektivní předsudky se odráží v názorech, že každý jedinec s postižením potřebuje intenzivní pomoc, bez které se neobejde. Hostilními předsudky reprezentují intaktní lidé svůj pocit oběti, podle nich mají lidé s postižením jen výhody na jejich úkor. Idealizující předsudky vidí skutečnost velmi zkresleně a hledají útěchu ve zdánlivě nereálných představách (př. *autismus je dar, který může obohacovat náš svět*). Heroizující předsudky zdravotní postižení je nadsazováno a člověk s postižením je stavěn do role hrdiny (př. *nikdo by to nedokázal lépe*) (Michalík, 2011).

Z pohledu ekonomiky je investice do intaktní společnosti rentabilní. Za normálních okolností začnou jedinci pracovat, platit daně a přispívat k chodu systému a ekonomickému růstu. Lidé nevydělečně činní, lidé s postižením či nemocní však zdroje nevytvářejí, spíše je vyčerpávají. Takové názory stále můžeme na veřejnosti zaznamenat. Například v publikaci od autorů Zilchera a Svobody (2019, str. 46) se setkáváme s názorem: „*Jak bychom měli krásné dálnice, kdybychom nemuseli pumpovat finance do sociálních transferů pro lidi bez práce, lidi v období sénia, nemohoucí či lidi s postižením*“. Vyplývá nám z tohoto postoje velmi nebezpečná myšlenka, že když člověk přestane být ekonomicky výhodný, přestane být i žádoucí pro společnost (Zilcher a Svoboda, 2019).

## 2 MÉDIA

Media zastupují důležitý článek mezi tím, kdo informaci vysílá, a tím, kdo ji přijímá. Podle formy je lze rozdělit na tištěná média (např. noviny), elektronická média (např. rozhlas, televize) a nová média (např. internet, sociální sítě). Jak můžeme z definice vyvodit, jde o konkrétní přenosový článek mezi čtenářem a redakcí, mezi divákem a produkcí, posluchačem a studiem. Média jsou prostředky mediální, masové komunikace. Hlavním znakem masové komunikace je cílení na anonymní masové publikum ve formě jednosměrného toku informací. Informace jsou přístupné veřejnosti bez rozdílu či omezení (Jiráková a Köpplová, 2009).

### 2.1 Vliv médií na společnost

O tom, jak ovlivňují média společnost a zda jsou účinky více pozitivní či negativní, se vedou dlouhé diskuze jak v řadách odborníků z příbuzných oborů, tak i veřejnosti. Proti sobě totiž stojí dva modely médií, dominující a pluralitní. Dominující média pracují obvykle ve službě různých organizací, které jsou však v kontaktu. Mediální instituce dominujícího modelu mají tendenci, aby je vlastnil, co nejmenší počet zástupců moci a byli hlavně propojeni v cíli a typu. Tato média však podávají pohled na svět omezenou perspektivou vládnoucí skupiny. Lidé jsou tlačeni k tomu přijímat tento omezený obraz světa a nemít dostatek prostoru k vlastnímu kritickému posouzení. Opakem tohoto modelu je model pluralitní v něm dominuje pestrost a nepředvídatelnost. Je otevřen změně a formě demokratické kontroly. Od veřejnosti očekává reakce na nabízený obsah a vznášení požadavků vedoucích k případné změně (Urban, Dubský a Murdza, 2011).

Vliv lze rozdělit na dvě oblasti – vliv média samotného a vliv obsahů, které nabízí. Z oblasti vlivů samotného média nás může zajímat, jak se svébytné mediální prostředky (televize, rozhlas) podílejí na rozvoji a podobě veřejného, soukromého společenského života. Pohled a sledování vlivu média, nepodléhá hodnocení jeho obsahů, až pohled na vliv nabízených obsahů hodnotí, jak může obsah působit na společnost. Hojně zmiňovaný je i pohled na médium, jako formu poselství. To znamená, že i bez ohledu na obsah je médium odrazem charakteru lidí a společnosti, kteří ho využívají. Co se týká vlivu obsahů médií, jsou nám předkládána sdělení, která jsou v tu chvíli sdělována mnohým dalším lidem. Dochází tak v prostředí médií k jakési formovanosti sdělení na stravitelný obsah pro širokou veřejnost.

Lze si vytvořit obraz o tom, co je a není pro společnost důležité. Reflektuje tak to, co je pro naši společnost běžné. Například dozvídáme-li se v nich, jak se v určité situaci chovat, dozvídáme se tak i o normách naší společnosti, a to může prospívat k jistému sjednocení a stabilnímu přístupu společnosti ke společným hodnotám (Jirák, 2005).

## **2.2 Televize**

Funkce televize lze rozdělit z pohledu technického (jak televize funguje, jako zařízení), nebo z pohledu vědeckého (jaké funkce televize má, například ve společnosti). Z technického hlediska jde jednoduše o přeměnu optického obrazu na obraz elektrického signálu skrz televizní snímací zařízení, které se opět prostřednictvím televizního přijímače (televize) převede signál zpět na optický. Základní funkce televize ve společnosti dělíme dle Rozehnalová (2022) na:

- informačně vzdělávací;
- kulturně výchovná;
- zábavná.

## **2.3 Česká televize**

Historicky první veřejné zkušební televizní vysílání bylo v ČR spuštěno 1. 5. 1953 pod záštitou Českého rozhlasu. Až v letech 1957-1958 došlo k osamostatnění a vznikla organizace Československá televize. Televizní signál tehdy pokrýval už celé území republiky a médium se stále více zdokonalovalo. K nejvýraznějším organizačním změnám došlo v roce 1990. Ze statutu státní televize přešla Československá televize na statut veřejnoprávní televize tzn. Samostatný sdělovací prostředek nezávislý na financích ze státního rozpočtu řízený platnou legislativou (zákonem). Od roku 1992 po rozdělení Česka a Slovenska na dva samostatné státy vznikla Česká televize. Televize je nadále velmi silným médiem, který zažívá reformu z důvodu stále narůstajícího vlivu digitálních médií a nových technologií. Diváky od tradičního sledování televize odvádí streamovací platformy, webcasting a nová média (Jirák, 2006).

### **2.3.1 Systém výroby pořadů**

Výrobu pořadů zajišťuje ČT prostřednictvím tvůrců producentů skupin nebo v systémech realizačních a dramaturgických center. Pořady označené jako původní tvorba ČT jsou

vytvářeny jako programové projekty, jejichž proces realizace je organizačně podobný běžným projektovým řízením. Tvůrčí producentské skupiny jsou složeny z výkonného a kreativního producenta. Zodpovědnost za přípravy, realizaci, výsledek a management skupiny přebírá právě kreativní producent. Výkonný producent během samotného vývoje nastavuje ekonomické a právní parametry pro realizaci projektu. Z hlediska hierarchie v ČT jsou kreativní producenti řízení z divize vývoje a výkonní producenti z divize výroby. Spolupráce těchto složek je přímo vázána na koordinaci ze strany dramaturgických a producentských center. Po absolvování fáze vývoje následuje fáze výroby. Na tomto mají největší podíl Centra realizace, jsou rozdělena podle žánrů, kterému se věnuje daná skupina tvůrců, například Centrum realizace publicistické, dokumentární, vzdělávací tvorby. Centra plánují a koordinují výrobu pořadu, tvoří podmínky pro Tvůrce producentských skupin v oblastech ekonomiky, administrativy a produkce. Zajišťují smluvní podmínky pro externí výrobu a plní výrobní úkol (Myslík, 2019).

### **2.3.2 Dokument v ČT**

Výrobu dokumentárních, publicistických a vzdělávacích pořadů zajišťuje hlavně Tvůrčí skupina Praha, která metodicky řídí výrobu tohoto žánru. Dokumenty lze rozdělit podle následující specifikace:

- dokumentární cykly;
- dokumenty;
- distribuční koprodukční dokumenty;
- cyklické vzdělávací pořady a cestopisy;
- publicistické cykly;
- mezinárodní projekty;
- bohoslužby zahraniční i domácí;
- docusoapy;
- charitativní projekty;

- přímé přenosy významných společenských a kulturních událostí (Myslík, 2019).

Tvůrčí skupiny (TS), které jsou momentálně součástí České televize v odvětví dokumentu sídlí v Praze, Brně a Ostravě. Hlavní tvůrčí skupina sídlící v Praze je pod vedením Aleny Müllerové a Martiny Šantavé. Další TS v Brně (Dušan Mulíček) a Ostravě (Lenka Poláková), (Myslík, 2019).

### **2.3.3 Dokumentární film**

Zpracovávat realitu tvůrčím uměleckým způsobem je výzva pro všechny tvůrce dokumentárních snímků. Cíle takových filmů se snímek od snímku liší. Variabilnost a široká míra kreativity v tvůrčím procesu zpracování reality ve filmové dílo je veliká, proto nelze vydefinovat jeden společný cíl souhrnně je jich mnoho a vždy se alespoň jeden z nich do filmu promítne. Cíl uchovat znalosti o dokumentovaném tématu, odhalit nové zjištění v tématu dokumentu, umožnit divákům ztotožnit se s příběhem dokumentovaných osob, upozornit na ožehavá aktuální témata. Dokument zpracovává sice reálný obraz, ale pouze úhlem pohledu svého tvůrce. Nejedná se sice o fikci, ale realita už je jistým tvůrčím způsobem zkreslena (Strachota, Porybná a Zajícová, 2012). Význam dokumentárního filmu pro společnost je zejména vzdělávací. Podle zaměření se dokumentární filmy nadále rozdělují podle toho, jakým způsobem realitu zachycují a co tím chtějí divákům vzkázat.

Narativní čili vyprávěcí realitu bez jakýchkoli tvůrčích invencí zpracovávají výkladové dokumentární filmy. Observační dokument se vyznačuje autentickými záběry a samopopisem situace, která je zachycená. Direct cinema je druh dokumentu, který zachycuje událost aktuálně v jejím průběhu. Participační dokument je takový, v jehož hlavním zájmu je sám autor, který se nachází v dokumentované realitě jako hybatel děje. Reflexivní dokument využívá autor, aby popsal vnímání světa výhradně skrze sebe. Dokumenty točené z pohledu jedné osoby. Poetické dokumentární filmy se snaží zachycovat realitu nevšedním způsobem. Docudrama je spojením dokumentu a hrané tvorby. Síla dokumentárního filmu je jednoznačně v jeho schopnosti přinášet divákovi zásadní informace takovou formou, aby bylo možné problematice porozumět v relativním bezpečí a získat při tom určitou dávku emocí, kterou tematika vyvolá. Intenzivní zážitek pak zůstává v člověku

hluboce zakořeněn a je tak prostor pro silnější motivaci v rozšiřování přehledu o tématu (Nichols, 2010).



### 3 METODOLOGIE PRÁCE

S ohledem na stanovený výzkumný problém a cíle byl zvolen kvalitativní výzkumný design. Dle Kutnohorské (2009) je tato forma výzkumného šetření použitelná zejména v případech, potřebujeme-li proniknout do určitého tématu hlouběji. Je založena více na subjektivním pohledu výzkumníka, než na objektivně sesbíraných datech a přesných hodnotách, jako tomu bývá u kvantitativních metod. Přináší nám to tak nové základní poznatky v tématech, která nebyla výrazně odborně probádána. Jako výzkumnou metodu zvolila autorka obsahovou analýzu a kódování, vycházející z vlastní kódovací knihy. V úvodu praktické části se zaměřuje autorka na cíl a předmět práce dále definuje výzkumné otázky. Popsána je i metodologie výzkumu, na kterou navazuje interpretace výsledků analýzy dat. Následuje část věnována diskuzi a limitům studie. Závěr zpracovává získaná data do kontextu výzkumného cíle. Poslední kapitola popisuje možné limity této studie.

#### 3.1 Cíl práce

Tato úvodní kapitola je zaměřena na stanovení cíle práce. Předkládáme zde hlavní účel výzkumu a konkrétně popisujeme jeho cíl a výzkumné otázky.

**Práce si dává za cíl zmapovat, jaká témata speciální pedagogiky spojená s osobami se zdravotním postižením se objevují v dokumentárních filmech ČT dostupných na iVysílání a analyzovat vybraný vzorek dokumentů. Zjistit, jaká témata z oblasti života lidí s postižením tyto dokumentární filmy reflektují.**

#### 3.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Forma média, se kterou jsme pracovali v této diplomové práci, je vizuální a dohromady obsahuje například film, obrazy, fotografie, reklamy. Autorka zde pracovala s filmovým médiem, konkrétně dokumentárním filmem. Pro komparaci byly v práci vymezeny pouze dokumentární filmy, které svou délkou přesahují 45 minut. Tento typ dokumentárních filmů je odbornou veřejností vnímán jako celovečerní dokument. Dle narativního filmového režiséra Noama Krolla není definice celovečerních filmů standardizovaná (Kroll, 2020). Akademie filmových umění a věd kvalifikuje celovečerní film na pouhých 40 minut, avšak filmový festival Sundance stanovuje limit na 50 minut. Dle Fezzy (2021) by se tedy délka

pro určení celovečerního dokumentárního filmu měla pohybovat od 45 minut, avšak horní hranice není stanovena.

Dále se práce zabývá analýzou převládajících témat ve filmech, a jaké zastoupení má tvorba věnující se tématu zdravotního postižení v dokumentárním filmu. Šlo o filmy, kde je jedním z hlavních protagonistů člověk se zdravotním postižením, což podle organizace OSN a jejich Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením znamená (2010): „*Osoby se zdravotním postižením zahrnují osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními*“. V tomto zásadním dokumentu věnujícímu se rovnoprávnosti mimo jiné nalezneme i apel na mediální reprezentaci a dobré podmínky pro podporu všech sdělovacích prostředků při zobrazování osob se ZP. Záměrně byly na základě definice Organizace spojených národů OSN vyřazeny kategorie speciální pedagogiky týkající se osob vyžadujících speciální podmínky, a to osoby seniorského věku, v paliativní péči, zatížené závislostním a problémovým chováním a v náhradní rodinné péči. Pro jasnější zarámování se tak práce věnuje filmům reprezentujícím ZP ve smyslu onemocnění, vad a změny zdravotního stavu. Předmětem práce tedy je získat základní náhled do veřejnosti přístupného souboru dokumentárních filmů a nalézt podíl filmů reprezentujících osoby se zdravotním postižením či zdravotní postižení samotné. Dále pak posoudit, jaká témata, a kategorie speciální pedagogiky jsou častěji reflektována a která jsou více opomíjena. Kategorizace filmů je rozčleněna dle klasické rozdělení oboru speciální pedagogiky, a to psychopedie, tyflopédie, somatopedie, surdopedie, etopedie (Kelnarová, Matějková a Vojkovská, 2016). Etopedie byla z výzkumného hlediska záměrně vyřazena, a to z důvodu možných zavádějících témat, která se k etopedii váží, jako formy závislosti a jiná, vlastní vůlí získaná, znevýhodnění, což by mohlo analýzu komplikovat. V potaz bereme i fakt, že etopedická klientela je často úzce provázána i s ostatními obory speciální pedagogiky.

### **3.2.1 Rešerše**

Ve stádiu rešerší autorka navštívila badatelnu České televize, aby se informovala v možných formách vyhledávání snímků v databázi. ČT využívá software databáze PROVYS TV OFICIE (systém pro řízení televizních stanic) v modulaci pro Českou televizi: CZECH TV. PV2PRO. Veřejnost má k databázi přístup pouze po objednání a jen v prostředí badatelny.

Získá však neomezený přístup ke všem snímkům natočených v produkci ČT i jiných produkcí, a to i s možností film shlédnout. Je možné si všechna data kopírovat a zaznamenat, pouze samotná videonahrávka je opatřena vodoznakem pro případ zneužití a nelze s ní manipulovat jinak než přehrávat. Na základě tohoto jsme se rozhodli využívat databázi filmu otevřenou veřejnosti neomezeně na webu ČT iVysílání. Autorku k tomu vedla i snaha souběžně s cílem práce zmapovat i snímky, které má veřejnost běžně k dispozici a mohou tak tvořit určitý mediální obraz ZP. K takovým dokumentům se divák snadno dostane a může mu utvářet do určité míry názor, pro což je veřejně přístupná databáze s jednoduchým orientačním a ovládacím systémem více přínosná, než databáze specializovaná a omezeně přístupná. Ukázalo se také, že značná míra filmů se speciálněpedagogickou tematikou se točí ve formě krátkých filmů, reportáží či jsou součástí cyklů. Proto jsme se rozhodli zaměřovat se spíše na filmy samostatné, dlouhometrážní. Důvodem bylo odhalení podílu prostoru, který film na speciálněpedagogické téma zabírá. Krátké dokumenty se statutem televizního pořadu jsou často součástí celých dokumentárních cyklů, které se nevěnují pouze tématům ZP (Nedej se, Pološero). Předmětem našeho zájmu se tak stali solitérní dokumenty věnující se našemu tématu, které mají v programu ČT vlastní místo a z nichž se některé mohou dostat do kino distribuce (ČT, 2023). Z databáze pořadů dostupných na iVysílání bylo z celkového počtu 1680 filmů jich vybráno 74. Selektce probíhala na základě procházení všech filmů z databáze v záložce dokumenty. Metodou nenáhodného účelového vzorkování jsme vybrali snímky, které korespondovaly s tématem speciální pedagogiky a předem danými kritérii stanovenými ve výzkumném cíli. Z této selektce bylo vymezeno 20 dokumentárních filmů.

Témata, která byla sledována a analyzována ve filmech, jenž prošly předem vydefinovaným sítím, jsou sestavena na základě zásadních životních témat provázející jedince jeho existencí. Z hlediska sociologie je to pohled od jednotky k celku. Nejdříve se zaměřujeme na jedince (osobnost), následně na pohled v souvislosti s jeho primární sociální skupinou (rodina), pak širší sociální skupinou (společnost) a naposledy vliv obou těchto struktur na jedince, v pozitivním i negativním rázu. Sociologie vnímá jedince, jako základní jednotku, jejímž cílem je od počátku zejména socializace, tedy schopnost začlenit se do skupiny, což má být hlavním předpokladem pro jeho plnohodnotný a kvalitní život (Danielová a Zouharová, 2011).

### 3.3 Výzkumné otázky

Na základě výše definovaného cíle byly vytvořeny výzkumné otázky:

*VO č. 1: Jaký je podíl dlouhometrážních dokumentů, které se věnují speciálněpedagogické tematice dostupné na iVysílání?*

*VO č. 2: Jaká témata jsou nejvíce zobrazována ve filmech se speciálněpedagogickou tematikou?*

*VO č. 3: Jaké druhy zdravotního postižení jsou ve filmech reprezentovány?*

K uvedenému cíli a otázkám bylo vymezeno šest tematických okruhů, které byly ve filmech vyhledávány:

1. K1: Osobnost jedince se ZP
  - Popis osobního příběhu jedince
  - Osobností charakteristika jedince
  - Popis specifického zájmu jedince
  - Popis jedinečné osobní zkušenosti jedince
2. Člověk se ZP a rodina
  - Popis soužití rodiny a člověka se ZP
  - Názory a postoje rodiny k jedinci se ZP
  - Zobrazení rodiny jako hlavního podpůrného článku jedince se ZP
3. Člověk se ZP a společnost
  - Začlenění jedince se ZP do dění ve společnosti
  - Osvětové aktivity jedinců se ZP
  - Zobrazení názorů a postojů společnosti k lidem se ZP
  - Spolupráce jedince se ZP a intaktními
  - Přístupnost a bezbariérovost veřejných míst pro jedince se ZP
4. Osud člověka se ZP jako prostředek osvěty
  - Osvětové, vzdělávací aktivity jedinců se ZP
  - Dokument jako prostředek informovanosti široké populace o tématu ZP
5. Podpora lidí se ZP
  - Zobrazení podpory a možností pro jedince se ZP
  - Zobrazení aktivního života lidí se ZP
  - Nadace, sbírky svépomocné skupiny, neziskové organizace a soc. služby

#### 6. Negativní zkušenosti lidí se ZP

- Zobrazení negativních postojů společnosti, jedinců, institucí vůči lidem se ZP
- Reflektování negativních zkušeností protagonistou filmu se ZP

### 3.4 Postup výzkumného šetření

Co se týká užšího zaměření, byla z širokého spektra speciálněpedagogické tematiky vybrána oblast zdravotního postižení. Předem byla také vypracována témata, která budou v analyzovaném snímku vyhledávána.

Tato práce tedy má kvalitativní charakter a je postavena na podkladě obsahové analýzy dokumentů. Autoři Downe-Wamboldt (1992) v Hsieh a Shannon (2005) definují proces obsahové analýzy jako: „*subjektivní interpretace obsahu textových dat prostřednictvím systematického třídícího procesu kódování a identifikování témat nebo vzorů*“.

Význam obsahové analýzy tak spatřujeme zejména v případě, že z daných dokumentů potřebujeme vytěžit informace pro výzkumné téma, které se v nich vyskytuje. Dokumentem, se kterým obsahová analýza pracuje, míníme jakékoliv médium, jehož cíl je přinášet zaznamenané informace od zdroje k příjemci. Dále byla stanovena konceptuální jednotka obsahové analýzy, tedy témata, která budou ve filmech vyhledávána. Je jich celkem šest a věnují se člověku se ZP v kontextu určitých sociálních skupin (jedinec, rodina, společnost). Na základě těchto definic jednotlivých témat bylo zpracováno kódovací schéma. Jde o jakýsi plán podle, kterého jsme kódy v dokumentárních filmech vyhledávali. Vznikla kódovací kniha obsahující 6 tabulek, které podrobně popisují daný tematický kód i to, kdy je a není ve snímku zobrazen, tento formát kódovací tabulky byl převzat od autorky Hrubešové (2019) z její dizertační práce věnující se jinakosti v hraném filmu. Na závěr došlo k sestavení velké kódovací tabulky, která byla využita při samotné analýze a byla do ní přímo zaznamenávána data získaných kódů (Beck, 2008). Vyhledávání kódu a zaznamenávání do tabulky bylo konáno na základě subjektivního pohledu a názoru autorky, což se shoduje přístupem, který je definován obsahovou analýzou. Autorka přidělovala kódy na základě své úrovně znalosti, zkušeností a orientace v problematice speciální pedagogiky, také svůj názor ověřovala opakovaným přehráváním filmů a pevně se držela kritérií stanovených v kódovací knize. Autorka si je vědoma, že nelze vše bez chyby obsáhnout, jelikož pracuje se subjektivním pohledem velkým množstvím tématu a také různým zpracováním jednotlivých

autorů. Její snaha je tedy alespoň nalézt stejná témata podle jasného klíče a získat výzkumný materiál. Z databáze dokumentárních filmů, se kterými se pracovalo v rešerši, bylo dle stanovených kritérií vyselektováno těchto 20 filmů, které prošly následnou obsahovou analýzou tematickými kódy. Jsou to snímky: *Spoluhráči*, *Můj nový život*, *Na vlastní duši*, *Náhlé bezvětrí*, *Inkluze*, *Tudy cesta vede*, *Děti úplňku*, *Druhý život Jitky K.*, *Můj sen Rio*, *Rakovina je šok*, *Luka*, *Po tmě světlo*, *Lásky s vůní jedle*, *Andělská hra*, *Nevitání*, *Nejtěžší volba*, *Zpověď Kateryny K.*, *Jak já to neslyším*, *Moji milovaní*, *Malování po tmě*.

### 3.5 Metoda analýzy dat

Pracovali jsme s kvalitativním metodou obsahové analýzy. Autorka postupovala v analýze na podkladu kódovací knihovny, která obsahovala šest tematických okruhů:

- Osobnost jedince se ZP
- Člověk se ZP a rodina
- Člověk se ZP a společnost
- Osud člověka se ZP jako prostředek osvěty
- Podpora lidí se ZP
- Negativní zkušenost lidí se ZP

Pro každý okruh byla vytvořena tabulka, jejíž struktura vedla k detailnímu popisu kódu, který bude vyhledáván. Struktura je formována následovně:

- Označení konkrétního kódu (K1-K6)
- Název tematického okruhu
- Stručný popis kódu
- Komplexní popis kódu
- Je zobrazen (popis přesných obrazů a filmových zachycení kódu)
- Není zobrazen (popis přesných obrazů a filmových zachycení, kdy kód není patrný)
- Podtéma (rozvíjející hlavní uvedené téma kategorie), viz příloha 1

Jednotlivé filmy byly sledovány opakovaně a v průběhu toho autorka zaznamenávala jednotlivé zachycené tematické kódy a převažující kód do velké kódovací tabulky, viz příloha 2. Na základě toho bylo umožněno získaná data sumarizovat a interpretovat. Forma obsahové analýzy umožňuje analyzovat jakékoliv dokumenty. Může jít i o textové dokumenty, svědectví,

fotografie a jiné. V diplomové práci autorka pracuje s obsahovou analýzou filmového dokumentu. Cílem je nalézání tematických kódů a vzájemných souvislostí (Miovský, 2006). V tom autorce pomohla velká kódovací tabulka, která po vyplnění názorně a graficky vymezila data z analýzy sledovaných snímků. Tabulka obsahuje názvy jednotlivých filmů a ke každému z nich i záznam, jaký z kódů se v jednotlivém snímku objevil. Nakonec byl každému filmu přidělen převažující kód, tedy označení, které téma převažovalo v celém snímku nad všechny ostatní. Proběhla také sumarizace, v kolika filmech se jednotlivé kódy souhrnně objevily, a také došlo k sumarizaci převažujících kódů a zanesení těchto dat do grafu. Následně tak na základě znalostí autorky a přehledu ve sledovaných filmech byla autorka schopna vyhledávat konkrétní data týkající se výzkumných otázek a cíle Odpovědi na výzkumné otázky pak byly vytvořeny právě na základě těchto získaných výstupů. Pro lepší přehlednost byla sumarizace a interpretace dat doplněna do tabulky z kódovací knihovny a byl vytvořen i přehled sledovaných filmů obsahující základní informace o zkoumaném filmu (název, autor, stopáž, rok výroby, klíčová slova, stručný obsah, kategorie SPP, hlavní zobrazované téma).

## **4 ETICKÝ ASPEKT VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ**

V rámci výzkumu jsme pracovali s veřejně přístupným materiálem, který Česká televize zveřejňuje na svých webových stránkách bez omezení. Filmy tak pro diváka nepodléhají žádostem o autorské právo. Je možné si je pro osobní potřebu pustit na stránce k tomu určené: [www.iVysilani.cz](http://www.iVysilani.cz). Majitelé práv k pořadu jsou smluvně vázáni s Českou televizí, jako se svým producentem a zároveň i distributorem podle licenčních práv a naplňují se podmínky smluv i na základě autorského zákona o sdělování veřejnosti, prostřednictvím internetu (zákon č. 121/2000 Sb). Autorka práce postupovala podle běžně platných principů vědecké etiky.



## **5 VÝSLEDKY A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT PRO JEDNOTLIVÉ TÉMATICKÉ OKRUHY**

V diplomové práci bylo vymezeno 20 celovečerních dokumentárních filmů spadajících do kritérií, které jsou popsány výše a jsou i nadále součástí praktické části. Jednotlivé dokumentární filmy jsou v této kapitole rozepsány a definovány, aby sloužily jako vodítko k následujícím analýzám.

Zde se seznámíme s výsledky a interpretací dat získaných při samotné analýze. Popis je rozdělen vždy na jednotlivé tematické okruhy, kterým bylo přiděleno označení písmenem K a číslo podle okruhu, ke kterému náleží. Pokračuje v popisu vlastní zjištěné informace týkající se kódování tohoto tématu vycházejícího z tematického okruhu ve zhlédnutých filmech. Následuje osobní kritické hodnocení tématu v jiných snímcích. To obsahuje například zjištění, ve kterých se témata z daného okruhu neobjevují vůbec ale i naopak v jakých filmech je zpracováván kód zvolený převažující téma. Pro potřeby práce byla vytvořena kódovací kniha, která prostřednictvím šesti tabulek popisuje jednotlivé sledované tematické kódy. V tabulce je vždy kód popsán dopodrobna společně s definicí popisu jeho získávání, aby bylo přesně vydefinováno, kdy se kód ve snímku objevuje a kdy ho označit nemůžeme. Tematické oblasti zahrnují témata vztahující se k člověku se zdravotním postižením, jako jsou osobnost, rodina, společnost, osvěta, podpora a negativní zkušenosti. Vytvořená kódovací tabulka obsahuje názvy analyzovaných filmů, označení, jaké kódy se v nich objevily, a označení převažujícího kódu v daném snímku. Nakonec je číselně zadán počet filmů, ve kterých se kód objevil a lze z ní vyčíst i data týkající se četnosti jednotlivých převažujících kódů z celého souboru dokumentárních snímků, viz tabulka 1, 2, 3, 4, 5, 6 a 7.

Tabulka 1: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech

	<b>Spoluhráči</b>	<b>Můj nový život</b>	<b>Na vlastní duši</b>
<b>Režie, rok výroby, stopáž</b>	Petr Jančárek, 2002, 56 min.	Milan Klíma, 2019, 94 min.	Šárka Maixnerová, 2022, 56 min.
<b>Klíčová slova</b>	Paraplegie, osoba na vozíku, úraz	Onkologie, nádor, zdraví	psychologie, psychiatrie, duševní zdraví, reforma
<b>Stručný obsah</b>	Časoběrný film o přátelství a osudu dvou spoluhráčů hokeje. Jeden hraje v NHL a druhý se zotavuje po úrazu páteře.	Dokument o pěti protagonistech, kteří se vyléčili z rakoviny a jejich cesta životem, který si vybojovali. Časoběrný dokument.	Film sleduje 6 pacientů s různými psychiatrickými diagnózami. Po čas reformy psychiatrické péče.
<b>Kategorie SPP</b>	Somatopedie	Somatopedie – somatická onemocnění	psychopedie
<b>Hlavní obsah</b>	Životní příběh paraplegika po dobu 4 let	Životní příběhy vyléčených pacientů	Dostupnost péče pro osoby s duševním onemocněním.
<b>Přiřazené kódy</b>	K1, K2, K3, K4, K5	K1, K2, K3, K4, K5, K6,	K1, K3, K5, K6

Tabulka 2: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech

	<b>Náhlé bezvětrí</b>	<b>Inkluze</b>	<b>Tudy cesta vede</b>
<b>Režie, rok výroby, stopáž</b>	Šárka Lazarová, 2022, 52 min,	Tomáš Škrdlant, 2018, 52 min.	Martin Ryšavý, 2015, 52 min.
<b>Klíčová slova</b>	rakovina, mládí, smysl života	Cizinci, SPU, poruchy chování, integrace, inkluze	Jedličkův ústav, tranzitní program, kombinované vady
<b>Stručný obsah</b>	Tři příběhy boje s nemocí a její vliv na život mladých úspěšných lidí, kteří se věnují showbyznysu.	Film zobrazuje pohled na společné vzdělávání očima těch, kteří ho prožívají na vlastní kůži.	Film mapuje přechod ze školy u osob s těžkým kombinovaným postižením do jiné etapy života, prostřednictvím tranzitního programu, který poskytuje Jedličkův ústav.
<b>Kategorie SPP</b>	Somatopedie – somatická onemocnění	Obecná speciální pedagogika	Somatopedie – omezení hybnosti
<b>Hlavní obsah</b>	Proměna životních hodnot onkologických pacientů	Jak inkluze funguje a nefunguje na jedné z běžných ZŠ	Integrace osob s kombinovaným postižením
<b>Přiřazené kódy</b>	K1, K2, K4, K6	K1, K2, K3, K5, K6	K1, K2, K3, K4, K5

Tabulka 3: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech

	<b>Děti úplňku</b>	<b>Druhý život Jitky K.</b>	<b>Můj sen Rio</b>
<b>Režie, rok výroby, stopáž</b>	Veronika Stehlíková, 2017, 52	Vojtěch Kopecký, 2017, 52min.	Jan Břichcín, 2016, 52min.
<b>Klíčová slova</b>	Autismus, rodina, systém soc. služeb	Leukémie, příběh, osvěta	Tenis, Paralympiáda, Roztroušená skleróza
<b>Stručný obsah</b>	Zkušenosti 4 rodin, ve kterých vyrůstá dítě s těžkou formou autismu. Svůj pohled film soustředí na nedostatečné možnosti pomoci, které může rodina využít.	Životní příběh mladé energické ženy, která popisuje svůj boj se zákeřnou nemocí krvinek a cestu k uzdravení	Časosběrný dokument o nejlepší české tenistce na vozíku, která onemocněla RS a ta ji upoutala na vozík. Film sleduje cestu handicapované sportovkyně za cestou na paralympiádu v Riu de Janeiru
<b>Kategorie SPP</b>	psychopedie	Somatopedie – somatická onemocnění	Somatopedie- omezení hybnosti
<b>Hlavní obsah</b>	Selhávající systém sociálních služeb pro lidi s těžkým autismem.	Životní příběh člověka s onemocněním Leukémie	Sportovec s handicapem
<b>Přiřazené kódy</b>	K1, K2, K3, K4, K5, K6	K1, K2, K3, K4, K5	K1, K3, K4, K5, K6

Tabulka 4: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech

	<b>Rakovina je šok</b>	<b>Luka</b>	<b>Po tmě světlo</b>
<b>Režie, rok výroby, stopáž</b>	Ivan Kawaciuk, 2014. 52min	Sylvie Klenková, 2014, 54 min.	Olga Malířová Špátová, 2013, 52min.
<b>Klíčová slova</b>	Rakovina, karcinom prsu, ženy,	Popáleniny, operace, chlapec	Zrak, benefice, solidarita, nevidomí
<b>Stručný obsah</b>	Autor v dokumentu oslovil několik žen, které byly ochotny podělit se o svůj životní příběh a zkušenost s překonáním této závažné diagnózy.	Osm let sleduje film osud malého chlapce a jeho rodiny, kterého při výbuchu popálila hořlavina na 95% těla. Dokumentuje rodinu během operací, rehabilitací a v dalších životních etapách.	Film o dobré vůli a solidaritě lidí, kteří darují finance na dobrou věc prostřednictvím Nadačního fondu ČRo Světluška, a o silných lidech se zrakovým handicapem a jejich přístupu k životu.
<b>Kategorie SPP</b>	Somatopedie – somatická onemocnění	Somatopedie	Tyflopedie
<b>Hlavní obsah</b>	Onemocnění karcinomem prsu u žen a jejich příběh.	Léčba rozsáhlých popálenin a dopad tragédie na rodinu	Aktivita nadačního fondu pro lidi se zrakovým postižením
<b>Přiřazené kódy</b>	K1, K2, K3, K4, K5, K6	K1, K2, K3, K4, K5, K6	K1, K2, K3, K4, K5

Tabulka 5: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech

	<b>Lásky s vůní jedle</b>	<b>Andělská hra</b>	<b>Nevítaní</b>
<b>Režie, rok výroby, stopáž</b>	Karel Koula, 2013, 52min.	Adéla Jandec Sirotková, 2011, 51min	Tomáš Škrdlant, 2009, 93min
<b>Klíčová slova</b>	Jedličkův ústav, život, postižení	Nádor, děti, příběh	Totalita, ústavní péče, děti
<b>Stručný obsah</b>	Film o lidech z Jedličkova ústavu jejich osudech, vztazích a životě. S touhou přesvědčit diváky i je samotné, že rozhodně nemusí dělat, že ve společnosti nejsou.	Film zachycuje léčbu nemocné Amálky, její snahu psát si deník a ilustrátorku, která těmto dětem zpřijemňuje léčbu svým uměním, jelikož si nemocí sama prošla.	Časosběrný film mapující příběhy pěti dětí s tělesným postižením odložených hned po porodu do ústavu.
<b>Kategorie SPP</b>	Somatopedie	Somatopedie – somatické onemocnění	Somatopedie
<b>Hlavní obsah</b>	Vztahy a běžný život lidí se zdravotním postižením.	Rozptýlení a přístup k dětem s nádorovým onemocněním	Osudy dětí, které rodiče opustili
<b>Přiřazené kódy</b>	K1, K2, K3, K4, K5, K6	K1, K2, K3, K4, K5, K6	K1, K2, K3, K4, K6

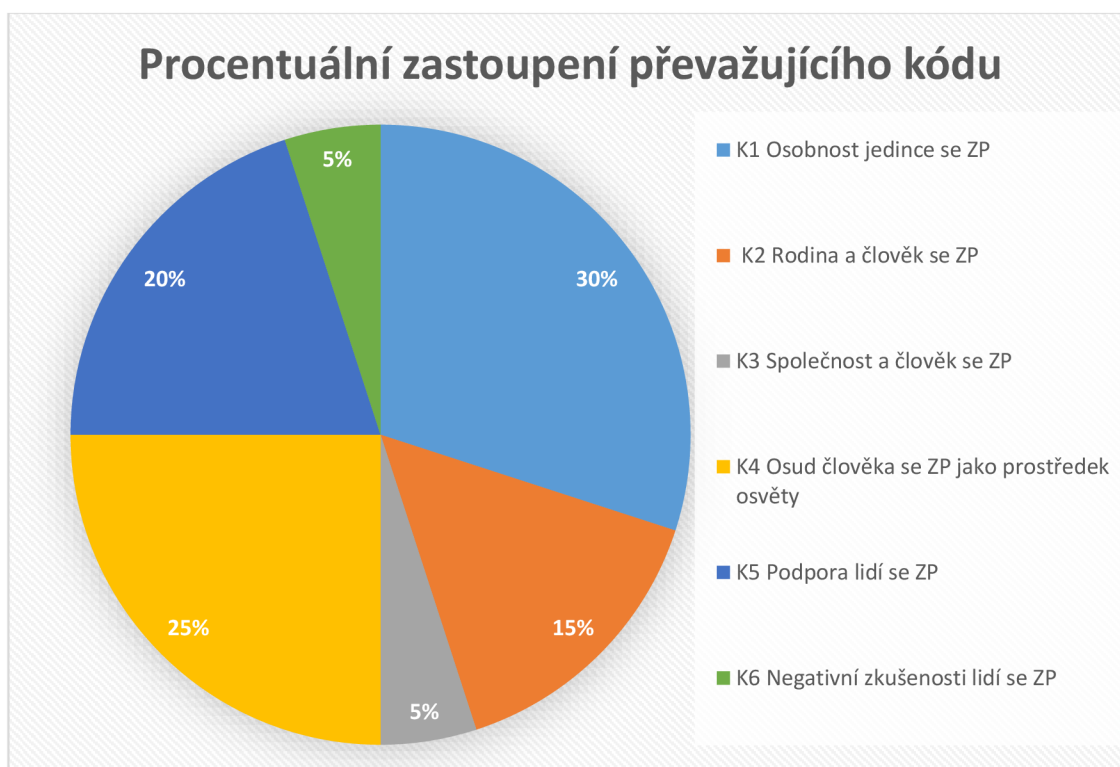
Tabulka 6: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech

	<b>Nejtěžší volba</b>	<b>Zpověď Kateryny K</b>	<b>Jak já to neslyším</b>
<b>Režie, rok výroby, stopáž</b>	Dagmar Smržová, 2010, 57min	Miroslav Janek, 2008, 56 min	Pavel Löffelmann, 2008, 56min
<b>Klíčová slova</b>	Těhotenství, genetická vada,	Zpěv, zrak, rodina	Sluch, znakový jazyk, neslyšící
<b>Stručný obsah</b>	V dokumentu stojí rodiče před rozhodnutím, zda si nechají svoje děti s genetickou vadou, nebo těhotenství ukončí potratem. Ženy dále popisují dopady a vliv svého rozhodnutí na sebe a okolí.	Sama Kateryna ve filmu popisuje svůj život s handicapem, péči o dceru se stejným postižením, ale také o její hudební kariéře a snech	V dokumentu lidé s různým druhem sluchového postižení popisují svoje osudy a okolnosti jejich postižení. Snaží se bořit mýty a dělat veřejnosti osvětu komunitě neslyšících.
<b>Kategorie SPP</b>	Somatopedie – prenatalní diagnostika genetických vad	Tyflopédie	Surdopedie
<b>Hlavní obsah</b>	Rozhodnutí pro život s dítětem s postižením.	Příběh zpěvačky se zrakovým postižením a její rodiny	Jak se žije lidem se sluchovým postižením
<b>Přiřazené kódy</b>	K2, K3, K4, K6	K1, K2, K3	K1, K2, K3, K4, K5, K6

Tabulka 7: Popisuje základní informace o dvou analyzovaných dokumentárních filmech

	<b>Moji Milovaní</b>	<b>Malování po tmě</b>
<b>Režie, rok výroby, stopáž</b>	Alena Derzsiová, 2008, 56min.	Pavel Štingl, 2003, 56min
<b>Klíčová slova</b>	Rodičovství, děti, postižení	Nevidomost, sport, dialog,
<b>Stručný obsah</b>	V dokumentu divák sleduje příběhy rodičů, kteří se rozhodli i přes svůj handicap vychovat děti. Ukazují, jaké to přináší situace. A zda je tomu společnost nakloněna.	Film je pokus o zachycení pohledu na svět nevidomé sportovkyně i prostřednictvím uměleckého přednesu její přítelkyně Bány.
<b>Kategorie SPP</b>	Tyflopedie, surdopedie, somatopedie	Tyflopedie
<b>Hlavní obsah</b>	Rodičovství lidí s handicapem	Životní přístup nevidomé ženy.
<b>Přiřazené kódy</b>	K1, K2, K3, K4, K6	K1, K2, K3, K4, K5, K6





Obrázek 1: Procentuální zastoupení převažujícího kódu. Vlastní zpracování.

Pro přehlednost a vizuální oporu byl vytvořen graf, který zpracovává převažující kód a jeho podíl v celkovém souboru 20 analyzovaných filmů. Výsledky analýzy převažujících kódů jsme vizualizovali na tomto koláčovém grafu. Vidíme, že největší zastoupení měla kategorie K1 (*Osobnost jedince se ZP*). Kód, který definuje zobrazení osobní zkušenosti člověka se ZP. Procentuálně je v grafu vyjádřen počet filmů, u kterých byl kód K1 převažující, což je právě u této kategorie nejvíce ze všech tedy 30 %. Znamená to, že z 20 filmů je 6 tematicky zaměřeno přímo na tuto oblast. Další tematickou kategorií byla K2 (*Rodina a člověk se ZP*) ta byla jako převažující kód označena u 3 filmů, což procentuálně vychází na 15 % z celku. Kategorie K3 (*Společnost a jedinec se ZP*) byla, co se týká obsazenosti převažujícího kódu, velmi slabá, bylo ho možno označit pouze v jednom filmu, což v grafu znamená 5 %. Obsazení převažujícího kódu 25 % jsme zaznamenali u kategorie K4 (*Osud člověka se ZP*), jako prostředek osvěty zde patří snímky natočené s cílem rozšířit povědomí diváka o daném tématu, které zpracovávají. Kategorie K5 (*Podpora lidí se ZP*) měla mezi převažujícími kódy 20% zastoupení, znamená to, že se objevil převažující kód ve 4 filmech. V poslední tematické kategorii K6 reflektující (*Negativní zkušenosti lidí se ZP*)

vidíme pouhé 5% zastoupení kódu. Znamená to, že pouze u jednoho dokumentárního snímku bylo toto téma K6 vyhodnoceno, jako hlavní.

Tabulka 8 popisuje seznam analyzovaných filmů, jednotlivé tematické kódy (označeny písmenem K a číslem), záznam kódu dle toho, zda byl ve snímku zachycen. Také převažující kód odkazující k tématu, jenž bylo ve snímku stanoveno jako hlavní. Každou tematickou kategorii doplňuje uvedený počet filmů, ve kterých se daný kód objevil.

Tabulka 8: Kódovací tabulka - vlastní zpracování

	Osobnost jedince se ZP	Rodina a člověk se ZP	Společnost a člověk se ZP	Osud člověka se ZP, jako prostředí k osvětě	Podpora lidí se ZP	Negativní zkušenost lidí se ZP	Převažující zobrazované téma
ZN.KÓDU	K1	K2	K3	K4	K5	K6	Převaž. KÓD
1. Spoluhráči	X	x	x	x	x		K4
2. Můj nový život	X	x	X	x	x		K1
3. Na vlastní duši	X		X		x	x	K5
4. Náhlé bezvětrí	X	x		x		X	K4
5. Inkluze	X	x	X		x	x	K3
6. Tudy cesta vede	X	x	X	x	x		K5
7. Děti úplňku	X	x	X	x	x	x	K2
8. Druhý život Jitky K.	X	x	X	x	x		K1
9. Můj sen Rio	X		X	x	x	x	K1
10. Rakovina je šok	X	x	X	x	x		K4
11. Luka	X	x	X	x	x	x	K1
12. Po tmě světlo	X	x	X	x	x		K5
13. Lásky s vůni jedle	X	x	X	x	x	x	K5
14. Andělská hra	X	x	X	x	x	x	K4
15. Nevitani	X	x	X	x		x	K6
16. Nejtěžší volba		x	X	x		x	K2
17. Zpověď Kateriny K.	X	x	X				K1
18. Jak já to neslyším	X	x	X	X	x	x	K4
19. Moji milovaní	X	x	X	X		x	K2
20. Malování po tmě	X	x	X	X	x	x	K1
	19	18	19	17	15	13	

## 5.1 Analýza jednotlivých kategorií kódovací tabulky

V této části zpracováváme data získaná průběžně během sledování dokumentárních snímků. Popisujeme zde průběh kódování a systém analýzy konkrétních kódů ve filmu. Je zde zpracováno 6 tabulek popisující jednotlivý tematický kód a podmínky jeho reprezentace v dokumentárním filmu.

### 5.1.1 K1 – Osobnost jedince se ZP

Tabulka 9: Popis kódu 1 - vlastní zpracování

<b>K1</b>	<b>Osobnost jedince se ZP</b>
<b>Stručný popis</b>	<i>Film zobrazuje osobní zkušenost člověka se ZP</i>
<b>Komplexní popis</b>	<i>Ve snímku je popisována osobnostní charakteristika člověka se ZP, individuální zájem, jeho vlastní zkušenosti, postoje a názory.</i>
<b>Je zobrazen</b>	<i>Pokud jedinec přímo na kameru hovoří o své osobě, či o člověku se ZP hovoří někdo zprostředkovaně. Obojí v kontextu informací o psychické, fyzické sociální složce osobnosti.</i>
<b>Není zobrazen</b>	<i>Pokud protagonista zobecňuje svoje názory, postoje, zkušenosti na širší kategorii, ke které se vztahuje</i>
<b>Podtéma</b>	<i>Specifický zájem jedince</i>

V této tematické oblasti bylo zastoupení ve filmu nejbohatší. Spolu s kódem K3 (*Člověk se ZP a společnost*) se objevil v 19 filmech z 20 zhlédnutých. Dejme do souvislosti, že K3 tedy Společnost a jedinec se ZP je podobně tematicky rámován, jelikož vždy musíme jedince se ZP vnímat jako součást společnosti a v moderní době, která přeje inkluzivnímu přístupu, není snaha ho od celku oddělovat. Rozdíl vnímáme zejména v úhlu pohledu, jakým se na problematiku začlenění osob se ZP do společnosti díváme. Jestli ze strany lidí, kteří žijí v bezprostředním kontaktu s určitým handicapem (handicapovaný, rodiče, přátelé, odborníci) a mohou tedy popisovat svoji osobní zkušenost určitým způsobem citově zkruslenou, nebo širší veřejnost, která nemá konkrétní osobní vztah s člověkem se ZP. V kódu K3 (*Člověk se ZP a společnost*) se ale často na rozdíl od kódu K1 (*Osobnost jedince se ZP*) vyhýbáme subjektivnosti. Kód K1 věnující se osobnosti člověka se ZP se nevyskytuje

pouze v jednom jediném filmu, který byl analyzován, a to ve snímku *Nejtěžší volba*. Domníváme se, že důvodem pro tak nízký výskyt tématu osobnost jedince se ZP je časté zacílení dokumentárních filmů jako osvětové a vzdělávací s cílem oslovit širokou veřejnost, čemuž přispívá i statut veřejnoprávního média, jaký Česká televize má. Proto je osobní příběh, jedinečná lidská zkušenost, individuální zájem člověka, což je mimochodem i obsah tohoto tematického okruhu, převažující dramaturgický koncept dokumentů ve snaze, co nejvíce přiblížit téma svým divákům. V šesti filmech sledujeme čistě osobní příběh jednotlivce se ZP. Kód K1 je u nich označen jako převažující a z celku činí toto téma 30 % snímků. U řady z nich se téma osobní zkušenosti odráží i v samotném názvu snímku. Konkrétně: *Zpověď Kateryny K.*, *Luka*, *Druhý život Jitky K.* Kód 1 je ve filmech, kde převažuje, patrný zejména v osobních výpovědích. Toto téma bývá zobrazováno ve snímcích, když konkrétní osoba, jejíž příběh je prostřednictvím filmu vyprávěn, hovoří a popisuje sebe sama, či její okolí reflektuje jejich soužití či životní cestu protagonisty se ZP. Pověštinou jde o záběry tzv. „mluvící hlava“ V takových člověk přímo do kamery popisuje svoje zkušenosti v kontextu řešeného tématu (Janečka, 2014). Tyto záběry bývají doplněny o retrospektivní materiál (fotografie, archivní záběry) korespondující s vyprávěním, nebo ilustračními záběry vztahující se k sdělovanému obsahu.

### 5.1.2 K2 – Člověk se zdravotním postižením a rodina

Tabulka 10: Popis kódu 2 - vlastní zpracování

<b>K2</b>	<b>Člověk se ZP a rodina</b>
<b>Stručný popis</b>	<i>Film zobrazuje rodinné vazby člověka se ZP.</i>
<b>Komplexní popis</b>	<i>Ve snímku je zobrazováno soužití rodiny, rodinné vztahy a vzájemné působení rodiny na kvalitu život člověka se ZP.</i>
<b>Je zobrazen</b>	<i>Pokud samotný protagonista se ZP vyjadřuje postoj k rodinným vztahům, pokud se rodinní příslušníci vyjadřují, ke svému vztahu s člověkem se ZP. Zobrazuje rodinu a její roli v životě člověka se ZP.</i>
<b>Není zobrazen</b>	<i>Pokud se ve snímku rodina nevyskytuje a tematicky se neobjevuje ani ve výpovědích.</i>
<b>Podtéma</b>	<i>Širší rodina, náhradní rodina, sekundární rodina</i>

Tématika rodinného soužití člověka se ZP, jak ve vztahu k jeho primární rodině, tedy té, do které se narodí, tak i následná sekundární, kterou si jedinec sám založí, se ve filmech nezdá objevuje. Jde o atraktivní téma, které s člověkem přirozeně rezonuje. Jedná se o hlavní prostředí, se kterým se musí člověk s handicapem sžít a zorientovat se v něm. I rodinné okolí člověka s handicapem je v situaci, kdy se musí k tomuto faktu postavit a vzájemně si nastavit podmínky soužití. Zásadní funkci rodiny je být hlavním pilířem pro přirozenou a zdravou socializaci a adaptaci ve společnosti. Z čeho vyplývá, že právě pro člověka s postižením bude hrát stěžejní roli v tom, jak se jedinec svým znevýhodněním dokáže vyrovnat a v budoucnu uplatnit (Nevoránek, 2004).

Z vybrané databáze byly detekovány 3 filmy, ve kterých se subjekt rodiny objevuje jako hlavní dějový aspekt. Jsou to dokumenty *Moji milovaní*, *Nejtěžší volba* a *Děti úplňku*, tomu odpovídá hodnota 15 % z celku. Podle kódovací tabulky, se tak zákonitě ve filmu objevují situace, kdy protagonista se ZP vyjadřuje svůj postoj k rodinným příslušníkům, popisuje vztahy mezi nimi a k nim. A naopak rodina popisuje svůj vztah k handicapovanému. Filmy zachycují rodinu a její roli v životě člověka se ZP. Jak je to ve filmu reálně zachyceno si ukážeme na snímku *Děti úplňku*. Již od přečtení popisku k filmu je zřejmé, že rodina bude hlavním zdrojem informací, vypravěčem a protagonistou. Ovšem hovořit se bude zejména o potřebách dětí s těžkým autismem. Už v prvních záběrech si můžeme všimnout detailního pohledu na dítě, které není schopno osobní výpovědi, a ihned uslyšíme hlas rodiče, který je v blízkosti a komentuje situaci, nebo začíná vyprávět v kontextu snímku. Na konkrétních záběrech vidíme například, co se s dětmi děje, když je úplněk, nebo jak jiná maminka pečuje o dítě, a říká: „*Tak co oblékáme?*“. Hned v úvodní minutě si prohlédneme hlavní dětské protagonisty se ZP a osoby, které o ně pečují. Uvedeme konkrétní příklad, signifikantní pro péči o dítě s těžkým zdravotním postižením, a to náročnost 24hodinové pohotovosti v péči. Rodiče ve filmu vypráví, jaké situace soužití přináší a popisují na kameru, jak konkrétně vypadají. Např. maminka: „*Tedka je tady už taková situace, že nevím, kdo koho má na starost?*“ (vidíme, jak sourozenci pobíhají po kuchyni a holčička s autismem se ocitá bez aktivního dozoru a tahá filmaře za ruku), tatínek: „*Jo já si klidně Ádu beru!*“. Maminka: „*No sami bychom to nezvládli...*“ (míněno, kdyby byl jeden z rodičů na všechny děti sám). Máme zde tedy jasné zastoupení kódu K2 (*Člověk se ZP a rodina*). Zejména už samotným záběrem na rodiče, hovořící o svém dítěti s autismem. Dítě pak sledujeme v běžných denních

situacích třeba doma při jídle, v záchvatu vzteku, na výletě i v institucích, jako škola, stacionář. Hlavním sdělením filmu pak zůstává, že je v ČR slabá síť sociálních služeb, která by odlehčila rodinám s tak náročnou péčí o člena se ZP. Jsme ale také schopni sami vyhodnotit, že hlavním tématem je rodina už z pouhé stříhové skladby a obsahu záběrů. V tomto filmu je také specifické, že dostávají prostor i širší rodinní příslušníci (sourozenci, prarodič). Ve 2 filmech z 20 sledovaných se K2 (*Člověk se ZP a rodina*) neobjevil. Zejména z důvodu, že se protagonisté cíleně nesvěřovali s rodinnými vztahy a dramaturgie filmu k tomuto tématu nesměřovala. Prvním filmem je *Na vlastní duši*, který se zabýval osobami s psychickým onemocněním. Zde byla hlavním tématem psychiatrická léčba a její praktické organizační stránky dokument měl divákům přednést osvětu v této oblasti. Druhým filmem, kde se kód 2 neobjevil, je s názvem *Můj sen Rio*. Zde se téma rodiny neobjevilo v takové formě, aby ho bylo možno označit. Sledujeme čistě sportovní cestu ženy s handicapem, která se věnuje tenisu a chce reprezentovat ČR na olympiádě v Riu de Janeiru. Tematicky jde spíše o popularizační a osvětový film z oblasti sportu.

### 5.1.3 K3 – Člověk se ZP a společnost

Tabulka 11: Popis kódu 3 - vlastní zpracování

K3	Člověk se ZP a společnost
<b>Stručný popis</b>	<i>Film zobrazuje společnost a její vztah k lidem se ZP a obráceně</i>
<b>Komplexní popis</b>	<i>Ve snímku vyjadřuje názor zástupce běžné společnosti, odborná veřejnost a člověk se ZP. Popisují zde témata integrace, bariérovosti, rovných příležitostí pro lidi se ZP, podpůrný systém, státní podporu, předsudky, dilemata.</i>
<b>Je zobrazen</b>	<i>Jestliže se ve snímku hovoří o vztahu menšiny (člověk se ZP) a většiny (intaktní). Jestliže jsou zobrazeny témata přístupu společnosti k lidem se ZP, pokud jsou reflektovány iniciativy společnosti k podpoře jedinců se ZP.</i>
<b>Není zobrazen</b>	<i>Pokud se společenské téma diskutuje pouze v homogenní skupině za účelem zisku.</i>
<b>Podtéma</b>	<i>Člověk s postižením jako přínos společnosti. Spolupráce lidí se ZP a intaktními.</i>

Tento kód je zaměřen na téma společnosti. V jeho kontextu jde o široké okolí jedince s postižením a sledování tohoto subjektu ve vztahu s ním. Jedná se tak zejména o pohled intaktní populace směrem k handicapovanému. Ve filmovém dokumentu to znamená,



že sledujeme názory a informace od lidí, kteří nemají zkušenost se zdravotním postižením na vlastní kůži, ale určitým způsobem zprostředkovaně, ale týká se jich. To jsme v kontextu moderní inkluzivní společnosti ve výsledku úplně všichni na světě (Slowík, 2022). Zejména osvětová funkce, kterou filmové médium bezpochyby má, je důležitým diskurzem do světa lidí se zdravotním postižením a společnosti. Nejde však o pouhou snahu média seznámit populaci s určitým druhem ZP, ale i nechat promlouvat lidi se ZP směrem k intaktním, za účelem zviditelnit jejich aktivity i jejich bezpochyby přínosnou činnost pro společnost.

V první řadě se v této kategorii kódu nachází filmy zabývající se informovaností veřejnosti. Menší zastoupení pak mají filmy, a však není jich mnoho, jejichž obsahem je názor společnosti na tematiku, kterou se dokument zabývá. Například velice často tak sledujeme film přímo zaměřený na nádorové onemocnění. Sledujeme výpovědi hlavních protagonistů, úzké rodiny, odborníků na téma, ale prostor pro názor širšího okolí nepřímo zainteresovaných aktérů nenalzáme. Je celkem zřejmé, že nebude vhodné řešení, když tvůrci nechají, vyjadřovat se k závažným tématům, jako je např. leukémie, kolemjdoucí na náměstí, aby saturovali potřebu zmapovat názor veřejnosti. Ovšem přínosné by mohlo být, kdybychom například viděli, jak celou na celou situaci nahlíží třeba - spolužáci ve škole, přátelé či spolupracovníci, což například v dokumentu *Andělská hra* není obsaženo.

Dále také z filmů získáváme slabší informace o dosavadní informovanosti o zpracovávaném tématu. Je pochopitelné, že filmy se vzdělávacím potenciálem, mají za cíl zvýšit informovanost a povědomí. I přes tyto zjištěné drobné rezervy, které jsou spíše k zamyšlení než na nějaký zásadní soud, jde o nejčastěji zobrazený kód, hlavně díky vzdělávacímu a osvětovému charakteru pořadů, což je i hlavní obsah kódu K3 (*Člověk se ZP a společnost*), který zpracovává téma Společnost a jedinec se ZP. Jediným filmem, kde nešlo označit přímo kód K3 byl film *Náhlé bezvětrí*. Tento film byl velmi úzce zaměřen na osobní příběhy jednotlivých pacientů s nádorovým onemocněním. I interpretace jednotlivých faktů, které se divák prostřednictvím snímku dozvídá, byly po celou dobu více či méně individualizované a vztahované striktně k prožitku protagonisty. Nedochozelo téměř nikdy k zobecnování a nadsazování. I v případě vyjádření jiných osob zpravidla velmi blízkých (rodina, blízký přítel) se tematika týkala zkušeností pouze s případem jejich blízkého. Určitá míra informovat diváky o této problematice je patrná, ale jde o snahu vyprávět spíše lidský příběh, jelikož protagonisté jsou vybráni z řad veřejně známých osobností. Například ve srovnání

s filmem, který je dramaturgicky velice podobný, a to *Můj nový život*, je patrné, že zde sílí snaha o společensky mnohem větší dosah. V něm lze vidět, jak se k tématu vyjadřuje velmi široké okolí nezávislých i zainteresovaných lidí, pro příklad herci, lékaři jiných oborů, veřejnost. A zároveň je úzce propojen s prezentací osvětové kampaně organizace Můj nový život, který se podílí na celorepublikové podpoře onkologických pacientů a pořádá Dny dětské onkologie. Téma společnosti, její postoj k člověku se ZP, postoj člověka se ZP ke společnosti, podmínky a přístup obou stran je velmi široký prostor pro bádání, týká se, jak už bylo popsáno výše, úplně všeho a všech, tím pádem nás nepřekvapí výsledky, že je kód zobrazen v sérii filmů nejčastěji, a to v 19 filmech z 20 sledovaných. Jako stěžejní v oblasti K3, kde převažovalo téma společnosti ve vztahu k lidem s postižením je film s názvem *Inkluze*, v něm se zabýváme prostřednictvím individuálních příběhů systémem začlenění žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) do škol či jiného typu vzdělání. Zde čteme tvůrčí plán vyprávění přes osobní příběhy, jako jednoznačný odraz naší společnosti, to, jak dokáže přistupovat k lidem s jinakostí, v tomto případě ve vzdělání, ale dokážeme z něho například i pochopit na to návazné vztahy s širší sociální skupinou. Osobní příběh tak není pro nás hlavní soubor informací, jako je tomu třeba u biografického filmu *Zpověď Kateryny K.*, ale právě prostředek k tomu, jak se čitelněji dozvědět o systému, kterým společnost přijímá jinakost.



### 5.1.4 K4 – Osud člověka, jako prostředek osvěty

Tabulka 12: Popis kódu 4 - vlastní zpracování

<b>K4</b>	<b>Osud člověka se ZP jako prostředek osvěty</b>
<b>Stručný popis</b>	<i>Snímek má cíl rozšířit povědomí diváka o daném tématu ZP.</i>
<b>Komplexní popis</b>	<i>Snímek je koncipován jako vzdělávací či populárně naučný, zobrazuje příběh, osud člověka se ZP a dává nahlédnout do jeho života. Snaží se podat dokumentární formou informace o kvalitě života se ZP a rozšířit tak divákovi znalosti v tomto tématu.</i>
<b>Je zobrazen</b>	<i>Výpověď je uceleně zaměřena na praktické informace z oblasti onemocnění a postižení. Ve filmu je člověk se ZP aktivním strůjcem osvěty ve společnosti. Protagonista a snímek jsou účastníci osvětové kampaně. Ve snímku zazní přání o zvýšení informovanosti na toto téma. Pokud se ve snímku objeví informační titulky doplňující film o další data.</i>
<b>Není zobrazen</b>	<i>Pokud není film součástí informační kampaně, neobsahuje vzdělávací prvky (titulky, odkaz).</i>
<b>Podtéma</b>	<i>Člověk s postižením, jako inspirace</i>

V kategorii, která se věnuje zprostředkování informací, nebo zasvěcení do tématu, je zaznamenán kód K4 u 17 filmů z 20 sledovaných. Ke své specifikaci využívají životní příběh jednotlivce. Jeho zobrazení bylo náročné posoudit už z pouhého faktu, že hlavní funkcí filmů, a dokumentárních zvláště, je právě osvěta. Jako tomu bylo v kontextu minulého kódu K3 (*Člověk se ZP a společnost*) jsou také navzájem propojeny, pro koho dělat, osvětu než pro společnost, jíž je jedinec neodmyslitelnou součástí. Z analýzy zjišťujeme, že 3 filmy nevykazovaly prvek osvěty v takové míře, aby bylo možné kód K4 (*Osud člověka se ZP jako prostředek osvěty*) potvrdit. V kódovací tabulce bylo od počátku vydefinováno, že kód nelze označit v případě, že film není součástí jakékoliv informační, benefiční, osvětové kampaně nebo neobsahuje vzdělávací prvky. Těmi jsou míněny popisné komentáře odborníků, informační titulky, odkazy k dalším informacím. V některých filmech, bylo výraznější zastoupení osvětových prvků, nebo byly zaměřeny přímo na propagaci organizace, jejíž hlavním posláním je vzdělávání, osvěta a pomoc znevýhodněné skupině. Uvedeme příklad složité kódovací akce na příkladu, filmu *Po tmě světlo*, který je uváděn, jako populárně

naučný dlouhometrážní dokument. Pojednává o nadaci Českého rozhlasu Světluška, který různým způsobem pomáhá lidem se zrakovým postižením, v popředí ale sledujeme příběhy konkrétních handicapovaných osob, které se podílí na akcích pořádaných nadací, kterým Světluška přispívá. Ve filmu ale vidíme a slyšíme dosah, jaký činnost Světlušky pro společnost má, vidíme veřejnou sbírku, které se účastní široká veřejnost, ale i obrovský benefiční koncert pořádaný nadací, který sledují tisíce diváků a je přenášen Českou veřejnoprávní televizí a Českým rozhlasem. Kód K4 týkající se osvěty však u tohoto filmu nebyl převažující z důvodu, že hlavním cílem už z principu nadace je zprostředkovávat finance a tím podpořit člověka s handicapem, proto dostal film převažující kód K5 (*Podpora člověka se ZP*). V dalších se téma objevovalo podobně například v menším měřítku, byla to kampaň ve filmu *Druhý život Jitky K.*, skrze osobní příběh boje s nádorovým onemocněním hlavní protagonistky se dozvídáme o osvětové benefiční akci, kterou za pomoci přátel pořádá. Jde o kolektivní výstup na Sněžku a věnování výtěžku onkologickým pacientům. I v tomto filmu byl kód K4 (*Osud člověka se ZP jako prostředek osvěty*) zapsán, ale za převažující musel být označen K1 (*Osobnost jedince se ZP*) vycházející z hlavního záměru filmu, a tedy zobrazení osobního příběhu jedné ženy. Filmy, ve kterých rezonuje kód K4 (*Osud člověka se ZP jako prostředek osvěty*), jako převažující jsou: *Jak já to neslyším*, *Andělská hra*, *Rakovina je šok*, *Náhlé bezvětrí*, *Spoluhráči*. Zde je zvolen kód 4 jako převažující, byť jsou tyto dokumenty propojeny i s jinými kódy, a to z toho důvodu, že zanechávají po zhlédnutí zejména osvětový a informační charakter nad rámec jiných sdělení, která obsahují. Jako téměř u všech filmů zkoumáme témata skrze osobní příběh jednotlivce. Film *Spoluhráči*, je autenticky provázen dvěma hlavními protagonisty, jeden je handicapovaný druhý bez handicapu. Mimo přátelství je pojí společné záliby. Je zde využit prvek populární osobnosti, která se díky svému veřejně známému vystupování angažuje v benefiční činnosti přímo pro svého přítele s tělesným postižením, čímž získává značnou pozornost populace, ovšem dělá to i pro další osoby se stejným postižením, jako má jeho kamarád, což je přínosem. Divák je tak seznámen s příběhem a osudem handicapovaného sportovce, nahlíží do jeho osobního života, aby byl schopen vnímat kontext vztahu obou mužů a jejich spolupráce v dobročinných aktivitách. Prvek osvěty prostřednictvím veřejně známých osob je využit i ve filmech *Rakovina je šok* a *Náhlé bezvětrí*. Ve snímku *Andělská hra* se v osvětě, informovanosti a podpoře lidí se ZP angažuje sama kdysi léčená pacientka.

Na základě své zkušenosti vytvořila koncept, jak děti na onkologickém oddělení motivovat k léčbě, povzbudit a potěšit. Osud člověka je nejčastější dokumentární klíč, jakým lze film vyprávět. Osobní příběh, se kterým se divák může ztotožnit je využíván k osvětě často už pro jednodušší uvedení diváka do problematiky, než je to u složitějších vzdělávacích a edukačních filmů zpracovávající dané témata a využívající jinou než osobní linku.

### 5.1.5 K5 – Podpora lidí se ZP

Tabulka 13: Popis kódu 5 - vlastní zpracování

<b>K5</b>	<b>Podpora lidí se ZP</b>
<b>Stručný popis</b>	<i>Ve filmu se objevuje tematika podpory lidí se ZP</i>
<b>Komplexní popis</b>	<i>Film nabízí možnosti podpory pro jedince se ZP. Zobrazuje činnosti okolí vedoucí k samostatnosti a aktivitě jedince se ZP a tematizuje možnosti využití podpůrných prostředků jim určeným.</i>
<b>Je zobrazen</b>	<i>Pokud člověk ve snímku se ZP aktivně využívá určitou podporu a podává o tom zprávu či ho při tom vidíme. Pokud ve filmu hovoří zástupci podpůrných organizací. Pokud jde o propagační snímek pomocné organizace.</i>
<b>Není zobrazen</b>	<i>Pokud se téma nezabývá podporou lidí se ZP</i>
<b>Podtéma</b>	<i>Benefice, nadace, neziskové organizace, státní správa, dobrovolnická pomoc</i>

Toto téma řeší problematiku vhodných podmínek a možnosti podpory lidí se ZP a je silně spojené s tématy *Člověk se ZP a společnost* a *Osud člověka, jako prostředek osvěty*. Film přiřazený kódu K5 (*Podpora lidí se ZP*) zobrazuje jakékoliv možnosti zlepšení kvality života jedince se ZP. Tedy pomocné organizace, instituce, programy státní správy, dobrovolnické aktivity. S tím spojené pořádání akcí, benefic a kampaní. Kód je zaznamenán i v případě, že sledujeme i samotného uživatele těchto služeb podpory. Zde je odchylka od základního souboru filmů až pět snímkům to znamená, že kód K5 (*Podpora lidí se ZP*) se v celkem pěti filmech neobjevil v takové míře, aby mohl být zaznamenán do tabulky. Převažující kód K5 (*Podpora lidí se ZP*) byl v této kategorii zachycen u čtyř filmů: *Na vlastní duši*, *Po tmě světlo*, *Tudy cesta vede*, *Lásky s vůni jedle*. Tyto 4 jsou vybrány z 15, ve kterých se tento kód také objevil, ale nesplňoval podmínky pro zařazení převažujícího kódování. Analýza filmu *Po tmě světlo* byl uveden už v kategorii kódu K4 (*Osud člověka s postižením jako prostředek osvěty*), budeme se tedy zabývat jiným pro tuto kategorii významným dokumentem *Lásky s*

*vini jedle*. Film byl natočen k příležitosti výročí založení a fungování nejstarší a nejslavnější instituce věnující se vzdělávání jedinců se znevýhodněním v ČR, Jedličkova ústavu v Praze. Jde o filmovou kompilaci edukačního, vzpomínkového biografického filmu, který má cíl diváky seznámit s dlouholetým fungováním této jedinečné instituce (Koula, 2013). Opět k vyprávění posloužily autentické výpovědi klientů, pedagogů a osobní příběhy spojené s pobytem v Jedličkově ústavu. Na závěr filmu jasně vidíme dosah a míru podpory v průběhu století, kterou poskytovala instituce lidem s handicapem. Dále můžeme vidět její změny

v průběhu let a význam pro rozvoj podpůrných služeb handicapovaným v naší zemi. Absolventka: „*Žili jsme jako za zdi, no. Jednou přišlo nějaký nařízení, že nesmíme opouštět brány Jedličkova ústavu, protože komunisti měli na Vyšehradě nějaký sjezd. Takže, že by si do Jedličkárny chodily třeba hrát normální děti, to si teda nepamatuju.*“ (Koula, 2013). K tématice podpory ve spojení s Jedličkovým ústavem sledujeme význam tranzitního programu pro lidi se ZP. Na příkladu několika klientů tohoto programu můžeme vidět, jakým způsobem jsou lidé s handicapem začleňováni do společností zejména v pracovní sféře. Dozvídáme se, že bez pomoci právě takových organizací či blízkých, je to v podmínkách, jaké vidíme ve filmu: (tlak na výkon a samostatnost versus specifické potřeby handicapovaných v oblastech sebezpečí, komunikace, mobility), téměř nemožné. Jsme svědky konkrétních situací a seznámení s pestrostí pomoci a profesionálním zájmem pracovníků tranzitního programu. Za zmínku stojí i poslední film označený převažujícím kódem v této tématice, byť nebylo vůbec snadné ho zařadit do převažujícího kódu, jelikož svou skladbou a stylem, jakým je obsah vyprávěn, by se analyticky spíše přikláněl k tématu K4 (*Osud člověka, jako prostředek osvěty*). Dokument *Na vlastní duši* je totiž opět složen z velmi intimních výpovědí osob se ZP. Navíc sledujeme metodou časosběru jejich životní cestu, což nás přivádí blíže k osobě a tvoříme si jakýsi obraz osudu daného protagonisty. Díky němu jsme ale schopni, jako diváci, vnímat podmínky, jaké má pacient s těžkým duševním onemocněním v případě, kdy opustí zdravotnické zařízení. Na pozadí tedy sice sledujeme několik lidských příběhů, přístup společnosti a blízkého okolí v bezvýhodnosti situace, ale to nás jen vede k hlavnímu zjištění, které se týká systému podpory, kdy vyvstává, že člověk s duševním onemocněním nemůže zůstat sám, ani v nemocnici a ve výsledku

nikam nepatří. Což nás jako diváky přivede k hlavní myšlence celého dokumentu, a to, jak stát podporuje tyto bezprizorní lidi a zda se do budoucna situace bude měnit či nikoliv.

### 5.1.6 K6 – Negativní zkušenosti lidí se ZP

Tabulka 14: Popis kódu 6 - vlastní zpracování

<b>K6</b>	<b>Negativní zkušenosti lidí se ZP</b>
<b>Stručný popis</b>	<i>Film zobrazuje negativní zkušenosti a postoje, které vůči nim zaujímalo okolí.</i>
<b>Komplexní popis</b>	<i>Ve filmu se tematizují situace, případy, názory a zkušenosti lidí se ZP které v negativním kontextu zaznamenali na jejich osobu, či postižení.</i>
<b>Je zobrazen</b>	<i>V případě, že samotný protagonista se ZP vypráví o negativním zážitku, pocitu a postoji vůči jeho ZP. Pokud tematizuje předsudky, nesnášenlivost, nerovnoprávnost a segregaci zaznamenanou vzhledem ke svému postižení. Pokud se odborník vyjadřuje k tématu negativního postoje společnosti k lidem se ZP</i>
<b>Není zobrazen</b>	<i>Pokud intaktní protagonista uvádí negativní zkušenosti směrem k člověku s postižením</i>
<b>Podtéma</b>	<i>Vzdělání, mediální obraz, sociální úroveň</i>

Jelikož se toto téma ve vybraných filmech vyskytuje nejméně, lze usuzovat, že se tímto problémem ve společnosti setkáváme stále méně. Z 20 sledovaných filmů je označen ve 13 a pouze v jednom jediném je zaznamenán jako kód převažující. Filmy byly z velké části točeny tak, aby reflektovaly pozitivní zkušenosti, případy dobré praxe a byly spíše příkladem pro populaci, která je bude sledovat. I ve filmech, kde byl kód K6 zaznamenán se jednalo spíše o drobné připomínky nikoliv velké tematické celky věnující se negativním zkušenostem. Uvedeme si příklad filmu *Náhlé bezvětrí*, zde se v průběhu výpovědi životního příběhu hlavních protagonistů dozvídáme o zkušenostech s podceňováním, nepochopením a předsudcích, se kterými se setkali v průběhu jejich onkologické léčby. Jediný film, který byl označen kódem K6 (*Negativní zkušenosti lidí se ZP*) jako převažujícím je dokument *Nevítaní*. Již jeho název jasně napovídá, že negativní zkušenosti osob se ZP zde mají silné zastoupení. V tomto nádherném a mistrně zpracovaném časoběrném snímku z roku 2009 sledujeme osudy dětí se zdravotním postižením, které už v kojeneckém věku odložili jejich biologičtí rodiče do ústavu. Kód K6 byl tomuto filmu přidělen právě z důvodu, že je zaměřen

na jejich nevýhodný start do života, jenž se s dětmi vleče až do dospělosti. Protagonisty také často sledujeme po čas jejich života v okamžicích nějaké zásadní změny. Obvykle jsou to pak chyby, selhání a životní nezdary plynoucí z jejich fyzického i psychického handicapu. Například, muž, který se narodil s deformitou končetin, dostane do péče svoji dceru a svěřuje se se zkušenostmi, kdy celkově kolem tohoto rozhodnutí panovala veliká nedůvěra a musel extrémně dokazovat, že péči zvládne. V definici kódování je K6 (*Negativní zkušenosti lidí se ZP*) zobrazen, pokud samotný protagonista hovoří o negativních zkušenostech, zážitku, situaci nebo pokud tematizuje nesnášenlivost a předsudky. Ale i pokud se k těmto tématům vyjadřuje odborník z praxe. Například ve filmu *Luka* se dozvídáme o zkušenostech s posmíváním a urážkami vzhledem k chlapcově estetickému handicapu po těžkém popálení. Sedm dokumentů nevykazuje kód 6 (*Negativní zkušenosti lidí se ZP*), vůbec, nebo ve formě tak nepatrné, že jej nelze označit. U filmů *Můj nový život*, *Spoluhráči*, *Tudy cesta vede a Druhý život Jitky K.* na první pohled vidíme, že jde o pozitivně laděné snímky a odpovídá tomu i obsah. Jde zde v první řadě o příběhy s dobrým koncem a cílené na kladné pocity diváka. Ve snímcích *Rakovina je šok* a *Nejtěžší volba* se setkáváme i s nepatrnými negativními sděleními, ale v kontextu kódování jsou zamítnuta, protože jde o individuální, a hlavně subjektivní pohledy, které se příliš nevztahují k ZP, ale spíše k osobě. Z této části nepřiliš významné analýzy však vychází zajímavý, ale nejasný výsledek. Je slabé zastoupení kódu K6 ukazatelem, že negativní zkušenosti lidé se ZP téměř nemají? Nebo jim je jen prostor dokumentárního filmu v ČT uzavřen. To je otázka do dalšího výzkumu.

## 6 DISKUSE

Dle stanovených výzkumných otázek autorka diskutuje a popisuje získaná data z obsahové analýzy. Otázky jsou odvozeny z cílů diplomové práce. Je zde uvedeno možné pokračování ve výzkumu jeho případný přínos ale i limity, které tuto práci ovlivňovaly.

### 6.1 Výzkumná otázka č. 1: Jaký je podíl dlouhometrážních dokumentů, které se věnují speciálněpedagogické tematice dostupné na iVysílání?

Videoplatforma iVysílání je řazena mezi tzv. nová média, která dle výroční zprávy ČT z roku 2022 zahrnují například i HbbTV (hybrid broadcast broadband television), mobilní aplikace či weby. Přesněji je definují takto: „*Novými médii (NM) rozumíme obsahové, designové, vývojové, technické a provozní zajištění poskytování původního a též převzatého obsahu na webových stránkách, mobilních zařízeních a na dalších zařízeních (např. televizních přijímačích), připojených k internet*“ (Česká televize, 2023). Obsah této videoplatformy tvoří snímky tuzemské původní tvorby ČT, ale i převzaté zahraniční pořady, které však podléhají přísnějším licenčním právům, proto je mnohem větší zastoupení programových projektů ČT. I iVysílání spolupracuje s divizí Výroba úzce a v roce 2022 tak byla vytvořena řada projektů přímo určených pro videoplatformu. Výrobní podmínky takových pořadů podléhají jiným pravidlům než projekty mířené do klasického televizní vysílání. Návštěvnost za rok 2022 se průměrně zastavila na čísle 1,4 miliony uživatelů, což ukazuje na velmi dobrý dosah, jaký toto médium na veřejnosti má.

V době tvorby výzkumu bylo dostupných na iVysílání v záložce dokumenty 1680 filmů. Selekcí speciálněpedagogických témat vzešlo z databáze 74, z nichž bylo vyřazeno 54 filmů, které neodpovídaly svojí metráží, nebo tematickým vymezením výzkumu. 14 z nich bylo zaměřeno na téma speciální pedagogiky, ale neodpovídalo těm oborům speciální pedagogiky, které byly zakotveny v metodologii či se neshodovaly s definicí ZP. Tímto výběrem bylo stanoveno 20 výzkumných dokumentárních filmů. Obecně vyhledávat filmy v databázi iVysílání bylo systematicky náročné. Videoplatforma je rozdělena na filmové žánry v případě našeho zaměření sledujeme záložku DOKUMENT ta se po rozkliknutí rozvine na 14 tematických podkategorií. Vyhledávat v databázi lze i na základě zadání klíčového slova, což je v kompetenci tvůrců, jaké klíčové slovo dosadí k filmu a tím umožní



lepší dohledání. Tematicky na klíčové slovo SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA, zadané do vyhledávače nalezne prohlížeč 20 videí, 0 pořadů a s přehratelným obsahem pouze 11. Ani jedno video není dlouhometrážní dokumentární film. Jde spíše o reportáže či zcela nespécifický obsah. Na klíčové slovo ZDRAVOTNÍ POSTIŽENÍ nalézáme lepší výsledky, a to pořadů 9 a videí 664. Pořady obsahují 3 krátkometrážní sólo projekty na téma zdravotního postižení, 4 záznamy benefiční akce a jeden televizní cyklus. Zmíněná videa jsou krátká reportážní zpracování tematiky do televizních cyklů, sériových pořadů, zpravodajství a jiných krátkých ale i delších formátů z těch například záznam z konference paraplegiků. I z dlouhodobého programového plánu je patrné, že je Česká televize více zaměřena svou tvorbou reflektující sociální témata na kratší formu zapadající do schématu dokumentárního cyklu. Z hlediska financí je pro producenty výhodnější do vysílání zařadit převzaté zahraniční pořady než vytvářet vlastní. Povinnost však České televizi ukládá Zákon o České televizi, který jí definuje hlavní úkoly, a to vysílat a tvořit různé žánry mezi ně patří právě dokumenty a dále i dramatická tvorba, umělecké a vzdělávací pořady, publicistika, zpravodajství, sport, pořady pro děti a mládež (Česká televize, 2023).

## **6.2 Výzkumná otázka: č. 2: Jaká témata jsou nejvíce zobrazována ve vybraných filmech se speciálněpedagogickou tematikou?**

V práci byla sledována pouze stanovená témata. Ta byla odvozena z určitého sociologického hlediska. Pohledu od jednotky k celku společnosti vycházejícího z procesu socializace. To vše v kontextu zdravotního postižení. Konkrétně byla vyhledávána témata zaměřená na:

- Osobnost jedince se ZP
- Člověk se ZP a rodina
- Člověk se ZP a rodina a společnost
- Osud člověka se ZP jako prostředek osvěty
- Podpora lidí se ZP
- Negativní zkušenosti lidí se ZP

Pojem osobnost lze využít z hlediska psychologie jako hodnotící pojem určitého pozitivního obrazu člověka, který si zaslouží obdiv či jím vyniká. Termínem osobnost lze označit i psychickou individualitu jedince, což můžeme chápat, jako specifičnost jedince a jeho odlišnost od většiny. V obecné psychologii je osobnost vnímána zejména jako uspořádání



celku psychiky jednotlivce, tedy jakési rozdělení psychiky na jednotlivé složky, z nichž každá má svoji nezastupitelnou roli a tvoří osobní integritu člověka (Říčan, 2007). V analyzovaných filmech byla pozornost zaměřena na všechny tři charakteristiky. Konkrétně byl kód K1 tematické kategorie Osobnost jedince se ZP v tabulce popsán: *Ve snímku je popisována osobnostní charakteristika člověka se ZP, individuální zájem, jeho vlastní zkušenosti, postoje a názory.* Z 20 sledovaných dokumentárních filmů se tento kód objevil nejčastěji, a to v 19 snímcích. Dokumenty jsou postavené na podstatě osobního příběhu jedince. V publikaci *Základy dokumentárního filmu* autorů Strachoty, Porybné a Zajícové nalézáme příspěvek Aleny Müllerové (2012, s. 59) tehdejší vedoucí Centra dokumentární, publicistické a vzdělávací tvorby ČT. Ta popisuje postoj televize k tématům dokumentárních filmů. *„Náš roční plán předpokládá financování přibližně 50 televizních dokumentů ve stopáži 26–56 minut, které se budou věnovat české společnosti i její nedávné historii. Zajímají nás události, fenomény, příběhy, ale také portréty výjimečných osobností ze všech oblastí života společnosti (kultura, sport, historie atd.). Hledáme také dokumentární snímky, které se zabývají kontroverzními tématy a mapují společensky důležité fenomény“* (Strachota, Porybná a Zajícová, 2012, str. 59). Jak lze vidět, lidské příběhy, a společenská témata jsou, pro tvůrce prioritní. Z publikace se dozvídáme, ale také to, že pro dramaturgy a tvůrce je velice náročné odhadovat programovou strategii a pro společnost aktuální vhodná témata, které rezonují, či chybí. Osobní příběh až s životopisným přesahem reflektují filmy (*Zpověď Kateryny K., Luka, Druhý život Jitky K.*). Téma osobnosti se tam tak prolíná celou stopáží filmu, sledujeme jejich výpovědi, vyprávění, popis situací, emocí ale i od jiných osob slyšíme reflexi osobnostních rysů protagonisty. Příklad z filmu *Luka*: tatínek: *„Přišel o hodně dětských zážitků, hodně dospěl“* další učitelka: *„určitě má nadstandartní sociální chování.“* Zde byly popsány objektivní znaky zaregistrovaného tématu, ale pokud pomineme výzkumný prvek a zaměříme se na divácký zážitek. Musíme připomenout, že z filmu lze vyčíst spoustu informací na základě subjektivního prožitku také z pouhé vizuální kontroly, obrazové skladby nebo filmového sdělení. Stejně výsledky měla i tematická kategorie Člověk se ZP a společnost, která se taktéž objevila v 19 filmech z dvaceti sledovaných. Komplexní popis kódu, aby ho bylo ve snímku zaznamenat, je: *Ve snímku vyjadřuje názor zástupce, běžné společnosti, odborná veřejnost a člověk se ZP. Popisují zde témata integrace, bariérovosti, rovných příležitostí pro lidi se ZP, podpůrný systém, státní*

*podporu, předsudky, dilemata.* Inkluze je velmi často diskutovaná pouze ve spojitosti se vzděláváním žáků se nějakým typem znevýhodnění. Důležité je popisovat v jakém kontextu této pojem používáme. Nelze tvrdit, že se inkluze týká vždy výhradně vzdělání. Matoucí je pak definice vycházející jen z kategorií navázaných na edukaci. Ano i ty lze využít, ale v tom případě hovoříme o termínu inkluzivní vzdělání. Zatímco termín inkluze by se měl vztahovat k širokému spektru snahy o budování tzv. inkluzivní společnosti. Pokud požadujeme respekt k diverzitě a jedinečnosti ve školách mělo by to vycházet z postoje lokálních jednotek ale s tím i celé společnosti (Slee, 2011). Už samotná reprezentace zdravotního postižení v médiích přispívá k utváření obrazu a přístupu společnosti k lidem se ZP. Ve snímku *Tudy cesta vede* je reprezentována přímo sociální politika státu. V zákoně o zaměstnanosti je uvedena část o Plnění povinného podílu zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Upravuje podmínky lidem se ZP, aby měli odpovídající přístup na pracovní trh, ale i podmínky pro zaměstnavatele, kteří z toho mohou čerpat benefity (Zákon č. 435/2004 Sb.). Ve filmu sledujeme tranzitní program, jenž dle Valentové (2014) je forma individuální podpory lidí, kteří potřebují pomoc s přechodem z jednoho životního období do jiného. Zahrnuje podporu sebevědomí, dopomoc při nalézání strategií vedoucí k samostatnosti, podpora začlenění jedince a prevence sociální exkluze. Toto téma je ve filmu zpracováno velmi podrobně a divák tak po zhlédnutí získává informace o této službě. Film tak dle autorky má i vzdělávací charakter. Filmy (*Můj nový život, Po tmě světlo či druhý život Jitky K.*) zachycuje širší společnost a její snahu o pomoc a podporu lidí se zdravotním postižením ať už jde o finanční podporu (Nadace Světlo pro světlušku – film *Po tmě světlo*) nebo i o podporu nefinanční (Zápis do registru dárců kostní dřeně - *Druhý život Jitky K.*) ale i osvětové aktivity a popularizační kampaně (*Můj nový život, Andělská hra*).

V tematické kategorii K2 Rodina a člověk se zdravotním postižením se s kódem shodovalo 18 dokumentárních filmů. Rodina má významnou roli v socializačním mechanismu jedince zejména od raného dětství. U jedince se ZP to je ještě posíleno díky jinakosti, se kterou do společnosti přichází. V rodině se dítě poprvé setkává s pravidly, komunikací, cíli, hodnotami (Vágnerová, 2012) Valenta a Müller sestavil podmínky nutné pro kvalitní socializaci člověka s mentálním postižením, podle autorky lze vztáhnout na jedince se zdravotním postižením. Vybrali jsme podmínky týkající se rodiny:

- Společenská podpora rodinám;

- Nutnost zajistit v případě potřeby rodinnou péči či péči sociální;
- Zajistit výchovu a vzdělání a to nediskriminující, celoživotní a respektující možnosti klienta.

Role rodiny má nespornou roli na kvalitu života člověka s postižením. Tematicky se objevuje ve filmech velmi často. Je to právě rodina, která mnohdy vypráví příběh, kterým si člověk se zdravotním postižením prošel. Rozkrýváme, jaký mělo postižení vliv na stavbu rodiny, jak jednotlivé události prožívali rodinní příslušníci, jaké dopady do budoucnosti život s rodinným příslušníkem jsou. Jaké mají radosti i obavy. Ve snímku *Moji milovaní* nahlédneme do sekundárních rodin osob se zdravotním postižením, což je vzácné. V ostatních filmech, která zpracovávají téma rodiny, spíše sledujeme soužití člověka s postižením s primární intaktní rodinou, spolu s filmy *Spoluhráči*, *Lásky s vůní jedle* a *Zpověď Kateryny K.* zpracovávají tyto dokumenty objektivně téma soužití výhradně v sekundární rodině. Silným snímkem věnujícím se převážně tématu primární rodiny je dokument *Děti úplňku ruku v ruce* s tématem autismu rozkrýváme ožehavý problém sociálního systému a služeb v České republice. A to absolutně nedostatečné kapacity odlehčovacích a pobytových služeb pro rodiny dětí a dospělých s autismem.

Osvěta je úzce spojena se sociálními tématy. Sociální exkluze, která totiž lidem se zdravotním postižením hrozí z důvodu jejich jinakosti, ohrožuje nejen samotné jedince s postižením ale celou společnost. Je tedy důležité informovat a vzdělávat širokou veřejnost, děti v problematice osob se zdravotním postižením ale i tématu vyrovnávání příležitostí pro osoby se ZP nebo přijetí jinakosti, jako formy jedinečnosti a rozmanitosti (Matoušek, 2005). Osvětu lze jednoduše definovat, jako zprostředkování poznání. Už dokumentární film, jako narativní autentické médium působící na diváka a nesoucí jakési sdělení může být považován za osvětový materiál. Osvětu dělá tématu, které se rozhodl zpracovat. Jsou ale dokumentární filmy, které jsou vytvořeny záměrně jako propagační, osvětové s určitým stylem vyprávění a předání poselství. Z našich dvaceti analyzovaných filmů je to 5, které využívají osobní příběh, ten už jsme, jako téma popsali výše. Názorně to ve filmu vypadá tak, jak jsme si pospali v kódovací tabulce K4: *Snímek je koncipován, jako vzdělávací, či populárně naučný, zobrazuje příběh, osud člověka se ZP a dává nahlédnout do jeho života. Snaží se podat dokumentární formou informace o kvalitě života se ZP a rozšířit divákovi znalosti v tomto tématu.* Můžeme si ukázat příklady

na snímcích, kde K4 převažoval. Jde o tyto dokumenty: *Jak já to neslyším*, *Andělská hra*, *Rakovina je šok*, *Náhlé bezvětrí*, *Spoluhráči*. Tvůrci snímku na téma osob se sluchovým postižením *Jak já to neslyším* přímo v popisku k filmu popisují svůj cíl přiblížit svět neslyšících široké veřejnosti a udělat krok k osvětě na téma jak s neslyšícími a nedoslýchavými komunikovat. *Andělská hra* si vybrala pro osvětu a informování samotné oddělení dětské onkologie. *Rakovina je šok* a *Náhlé bezvětrí* sází na silné příběhy slavných osobností, které si prošly nádorovým onemocněním a tím pádem i vyšší dosah zmíněných informací publiku. Podobný motiv zvolili i tvůrci filmu *Spoluhráči* zde je navíc osvětová a benefiční kampaň zaznamenaná a je součástí dokumentu.

Dokumentárních filmů věnujících kategorii tématu K5 Podpora lidí se ZP bylo zaznamenáno 15 z 20 sledovaných. Komplexní popis sledovaného tematického kódu je: *Film nabízí možnosti podpory pro jedince se ZP. Zobrazuje činnosti okolí vedoucí k samostatnosti a aktivitě jedince se ZP a tematizuje možnosti využití podpůrných prostředků jim určeným*. Pokud z jakéhokoliv důvodu není jedinec schopen zaplňovat svoje potřeby je nutné mu poskytnout určitou míru podpory. Potřeby můžeme definovat dle Maslowa (2014), který sestavil základní lidské potřeby do pyramidy, čímž rozčlenil ty nižší, na kterých jsou postaveny ty nejvyšší. Základní potřebou je fyziologická potřeba dále potřeba bezpečí a jistoty nad ní potřeba sounáležitosti a lásky pak uznání a sebeúcty a na vrcholu nacházíme potřebu seberealizace. Potřeby jsou zařazeny do pyramidy záměrně, jelikož vyšší potřeba bez uspokojení té nižší pod ní, nemůže nikdy dosáhnout svého dokonalého naplnění. Dáme-li potřeby do kontextu se zdravotním postižením spatřujeme už od základu ztížené podmínky. I člověk s postižením potřebuje naplnit své potřeby stejně jako intaktní jedinec. Vzhledem k jeho handicapu má však rozdílnou startovací pozici. Potřeba pomoci naplnit potřeby tak, aby jedinec mohl žít plnohodnotný život je úkolem, jak jeho blízkého okolí, tak i celé společnosti (Vagnerová, 2003). Potřeba naplnění fyziologických potřeb a její náročné naplnění v případě zdravotního postižení se nám krásně otevřela ve snímku *Spoluhráči*. Zvýšená potřeba jistoty a bezpečí u dětí s autismem syrově reflektuje film, *Děti úplňku* zde vidíme závislost těchto dětí na jediném pevném bodě, který mají na světě. Poskytnutí podpory se zde skrývá ve vytvoření vhodných podmínek pro život dětí i rodičů, protože jenom tak bude naplněna jejich potřeba bezpečí a jistoty. Potřeba sounáležitosti a lásky je hlavní téma snímku *Moji milovaní*

a částečně i *Lásky s vůní jedle* zde je podpora patrná zejména v důvěře, kterou lidé s handicapem od svých blízkých mají a míra svobody, která jim byla umožněna. Jsme svědky využití podpory sociálních služeb a tím dosažení značné míry samostatnosti a nezávislosti na rodině. Potřeba uznání a sebeúcty je většinou patrná ve snímcích ve chvíli, kdy se protagonista svěřuje se svým příběhem a je ujištěn okolím o své jedinečnosti a vyjádří obdiv. To lze velmi dobře spatřit ve filmu *Luka*, kde se chlapec po těžkém popáleninovém traumatu dostává podpory od spolužáků, rodiny, odborníků z řad lékařů i pedagogů. Potřeba seberealizace je pro lidi se zdravotním postižením zásadní a jak vidíme ve filmu *Tudy cesta vede* podpora ze strany sociálních služeb (tranzitní program) uspokojení této potřeby, velice pomáhá. Podporu vidíme i ve snímcích *Po tmě světlo*, jenž finančně podpoří mnoho osob se zrakovým postižením nebo snímek *Na vlastní duši*, který pojmenovává potřebu podpory osob s duševním onemocněním a odkrývá již dostupné možnosti služeb.

Téma reflektující negativní zkušenosti se ve sledovaných filmech objevilo ale je milým překvapením, že v procesu kódování obdrželo kód K6 Negativní zkušenosti lidí se ZP pouze 13 filmů z 20 analyzovaných. V komplexním popisu kódu se dozvídáme: *Ve filmu se tematizují situace, případy, názory a zkušenosti lidí se ZP, které v negativním kontextu zaznamenali na jejich osobu či postižení.* Nejvíce explicitní je toto téma ve snímku *Nevítání*, který již svým názvem napovídá, že zde o negativní konotace nebude nouze. Film mapující osudy dětí s handicapem, které odmítli v jejich raném dětství jejich rodiny a skončili v kojeneckém ústavu zpracovává těžkosti traumatu opuštění v dětství. V dalších 12 označených dokumentech se negativa objevovala jen zřídka zejména jako nedůvěra od okolí vůči lidem s handicapem, předsudky a rychlé soudy. Představy majoritní společnosti o lidech s postižením jsou většinou zkreslené obavami, předsudky, nejasnostmi. Jinakost a výrazné projevy postižení v lidech podporuje odtažitý a negativistický postoj, což podpoří izolovanost lidí s postižením. Oni ale nechtějí být jen odsunutým nefunkčním materiálem o který se stát solidárně stará, chtějí být součástí společnosti žít tam, kde se narodili, dělat věci tak, jak je dělají normální lidé. Domníváme se, že právě role dokumentární tvorby má této problematice hodně co nabídnout. Může pomoci v osvětě na téma rovného přístupu lidem se zdravotním postižením. Česká televize (2023) tak díky mediálnímu vlivu může společnost informovat podpořit změnu smýšlení ve



společnosti. Dramaturgie televize se aktivně podílí na programové skladbě a oslovuje tvůrce s návrhem na zpracování tématu, nebo využívá nabídky autorů a producentů. Snaží se mapovat poptávku diváků a hledat nedostatečně saturovanou programovou nabídku. Co se týká filmů orientující se na speciální pedagogiku, by nabídka a pestrost žánrů měla být z pohledu autorky určitě větší.

### **6.3 Výzkumná otázka č. 3: Jaké druhy ZP jsou ve vybraných filmech reprezentovány?**

Zastoupení speciálněpedagogické tematiky se zdálo v první fázi, jako velmi těžko definovatelné už z důvodu náročnosti vyhledávání onoho tématu a přesného zařazení v databázi. Na základě výzkumu metodou obsahové analýzy ale došlo k upřesnění a zařazení filmů tematicky podle oborů speciální pedagogiky. Disciplíny speciální pedagogiky se dělí podle oblasti svého zájmu, na kterou je zaměřena. Odborný zájem o osoby se zrakovým postižením se nazývá Tyflogedie. Osobami se sluchovým postižením se zabývá Surdopedie. Psychopedie je obor věnující se osobám s mentálním postižením a PAS, Etopedie má ve středu zájmu osoby s poruchami chování a emocí. Problematikou narušené komunikační schopností se zabývá Logopedie (Slowík, 2007). Nejvíce filmů bylo zpracováno z oblasti Somatopedie, snímky zpracovávají všechny formy, které popisuje Ronotierová (2006), která například považuje nemoc za typ sociálního znevýhodnění. V této kategorii, je přímo téma Zdravotního postižení skloňováno nejvíce. V dokumentech, se kterými se ve studii pracovalo je nejfrekventovanější zobrazení ZP ve formě dlouhodobého onemocnění vidíme témata, jako nádorové onemocnění (*Andělská hra, Druhý život Jitky K., Rakovina je šok, Můj nový život, Náhlé bezvětrí.*) ale i demyelinizační onem., DMO, duševní onemocnění, neurodegenerativní onem, vrozené vady a deformity (*Na vlastní duši, Můj sen Rio, Lásky s vůní jedle, Tudy cesta vede, Nevítání*). Jeden snímek z oblasti somatopedie se věnuje velice specifickému tématu, prenatalně diagnostikovaným genetickým patologiím (*Nejtěžší volba*) zachycuje náročnou cestu přijetí rodičů a vyrovnání se s tak těžkým osudem. Ve snímku (*Luka*) sledujeme chlapce, který utrpěl masivní popáleniny a do kategorie somatopedie lze zařadit osoby upoutané na invalidní vozík po úrazu míchy o tom pojednává film (*Spoluhráči*). Dále vybíráme filmy zpracovávající téma tyflogedie tedy problematiku osob se zrakovým postižením. Tomuto se věnují dva dokumenty (*Po tmě světlo, Zpověď Kateryny K.*) Oba dva velmi pozitivně laděné

snímky nechávají diváky nahlédnout do života po tmě. Oblast zaměřenou na osoby se sluchovým postižením (surdopedie) nalézáme ve filmu *(Jak já to neslyším)*. Obecné speciální pedagogice se věnuje dokumentární film *(Inkluze)* film pracuje s tématem začlenění dětí s určitým typem handicapu do běžné Základní školy. Zástupcem disciplíny psychopedie je velice povedený film *Děti úplňku* pojednávající o autismu. Zvláštní pozici má film *Moji milovaní*, který zahrnuje témata třech disciplín speciální pedagogiky a to somatopedie, surdopedie a tyflopédie. Ve filmu totiž sledujeme příběhy “speciálního“ a tedy rodiče se zrakovým postižením, maminky po úrazu míchy a naposled rodičů se sluchovým handicapem vychovávající slyšící dceru.

Patrné je, že nejčastějšími zobrazovanými tématy jsou ty z oblasti somatopedie, což zcela jistě souvisí s výzkumným kritériem zkoumat témata úzce spjata se zdravotním postižením. Definice: *Postižení (disability) znamená omezení nebo ztrátu schopností vykonávat činnost způsobem nebo v rozsahu, který je pro člověka považován za normální* (Slowik, 2016, str. 27). Příčinou zdravotního postižení je obvykle dědičnost, onemocnění, úrazy či příčiny spjaté s prenatálním, perinatálním obdobím. Podle převládajících znaků lze rozdělit zdravotní postižení na:

- sluchové
- mentální
- duševní
- zrakové
- řečové
- fyzické
- kombinované
- onemocnění civilizačními chorobami (WHO,2023)

Své zástupce v tak úzkém vzorku sledovaných filmů mají i dokumenty pracující s tématem surdopedie (1) a tyflopédie (3). Obecnou speciální pedagogikou se zabývá jeden film, psychopedií dva. Etopedie byla z výzkumu vyřazena a Logopedie neměla mezi vybranými filmy ani jednoho zástupce.

Tabulka 15: Obsahuje počet filmů zobrazující danou speciálněpedagogickou disciplínu

<b>OBEČNÁ SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA</b>	1
<b>SOMATOPEDIE</b>	13
<b>TYFLOPEDIE</b>	3
<b>SURDOPEDIE</b>	1
<b>PSYCHOPEDIE</b>	2
<b>LOGOPEDIE</b>	0
<b>ETOPEDIE</b>	NEBYLA DO VÝZKUMU ZAŘAZENA



## 7 LIMITY STUDIE

Limitujícími faktory výzkumu nazýváme takové jevy, které výzkumné šetření jistým způsobem, může zkreslit, nebo ovlivnit. Nalézt ho můžeme v oblasti zkoumané problematiky, metodiky, na straně výzkumníka, či zkoumaného vzorku.

### Limity na straně výzkumníka

- nedokonalé osobnostní předpoklady
- výrazná subjektivita, riziko neobjektivního posuzování
- nedostatečná zkušenost s tímto typem kvalitativního šetření
- první zkušenost s analýzou obsahu filmu
- možná chybovost v náročnějších fázích analýzy

### Limity na straně zkoumaného vzorku

- nejednoznačné označení, popisu tematiky jednotlivých dokumentárního filmů
- kriteriálně omezený vzorek vyhledávaných dokumentů
- omezený přístup k databázi dokumentárních filmů ČT a komplikované vyhledávání
- velká různorodost ve stylu zpracování, délky a cíle jednotlivých filmů, problematická je pak jakákoliv kategorizace
- možnost nedohledaných odpovídajících dokumentů

### Limity na straně metodiky

- výrazný podíl subjektivity na tvorbě výsledků u použité metody výzkumu
- možná špatně zvolená metoda kvalitativního výzkumného šetření
- možné nepokrytí potenciálu zkoumané problematiky
- prolínání a opakování témat z jedné části diskuse do jiné

### Limity na straně zkoumané reality

- data získaná z výzkumu nelze kvantifikovat
- data jsou do jisté míry subjektivně zkreslena autorem

- validita a specifická výsledků by mohla být v rukou jiného výzkumníka značně odlišná

## ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se věnovali obsahové analýze dvaceti dlouhometrážních dokumentárních filmů vybraných na základě předem stanovených kritérií, stručně se jednalo o filmy se speciálněpedagogickou tematikou. Na základě podrobné analýzy všech dokumentů v digitální platformě iVysílání označila autorka výzkumný soubor, který dále zpracovala. Metodou kódování během opakovaného sledování zaznamenala ve filmech témata, kterým se filmy věnovaly pomocí kódovací knihy. Vyhledávala 6 tematických kategorií a zaznamenávala je do velké kódovací tabulky. Výsledkem je sumarizace a analýza četnosti jednotlivých kódů a poté kódů převažujících. V závěru se zabýváme shrnutím získaných dat a zamýšlíme nad budoucím využitím tohoto výzkumu a jeho dílčích výstupů.

Česká televize dle zákona o České televizi (2017) je povinna operovat s tématy tak, aby byly naplněny tyto povinnosti plynoucí z legislativy. Jak popisuje paragraf 2 odstavec 2c. daného zákona: *vytváření a šíření programů a poskytování vyvážené nabídky pořadů pro všechny skupiny obyvatel se zřetelem na svobodu jejich náboženské víry a přesvědčení, kulturu, etnický nebo národnostní původ, národní totožnost, sociální původ, věk nebo pohlaví tak, aby tyto programy a pořady odrážely rozmanitost názorů a politických, náboženských, filozofických a uměleckých směrů, a to s cílem posílit vzájemné porozumění a toleranci a podporovat soudržnost pluralitní společnosti* (Česko, 2017).

V praxi to vypadá tak, že ve výročních zprávách lze nalézt programové strategie a plány na následující rok. Jeho sestavení a dodržení má na starost Programová rada ČT a Digitální rada (ta má na starost vývoj pořadů pro nová média). Hlavním účelem Programové a digitální rady by mělo být naplňování dlouhodobé programové strategie České televize v souladu s právními předpisy, Kodexem České televize a nezávislosti, principy univerzality, kvality, rozmanitosti, inovace a odpovědného přístupu (Česká televize, 2023). Tyto rady jsou tedy zodpovědné za to, kolik dokumentů na téma zdravotního postižení vznikne, jaká mu bude schválená metráž a v jaké formě se na obrazovkách ale i iVysílání objeví. Jsou to konkrétní lidé, kteří svým úsudkem mohou ovlivnit, zda se snímky na dané téma točit budou či ne. Zde autorka výzkumu vidí potenciál pro další výzkum, který by mohl zmapovat strategii výběru daných dokumentů do výběru a ověřit motivaci členů rady pro výběr témat

z oblasti speciální pedagogiky. Nichols (2010) uvádí tvrzení, že dokumenty jsou tím, čemu se věnují organizace a instituce, které je produkují. To nás přivádí zpět k myšlence a utvrzuje v tom, jak je důležité informovat členy rady například prostřednictvím programové poptávky o nutnosti navýšení počtu a větší rozmanitosti dlouhometrážních filmů na téma speciální pedagogiky.

Vidíme z výsledků tohoto dílčího výzkumu, že z počtu 1680 dokumentů se dalo pracovat pouze se 20 dlouhometrážními snímky. Z pohledu autorky kritéria výběru nebyla ani nijak výrazně přísná. Bylo zjištěno, že převažuje tvorba krátkometrážních dokumentárních filmů nad dlouhometrážním „televizním“ formátem. Dlouhé filmy popisující témata osob se zdravotním postižením jsou v programech v řádu jednotek. Nejvíce je zastoupeny jsou dokumenty z kategorie Somatopedie, které z velké části popisují zkušenosti s nádorovým onemocněním, zřejmě divácky atraktivní a široké populaci blízké se téma. Filmy z oblasti surdopedie a tyflopédie v řádech nižších jednotek. O aktuálnosti snímků zpracovávající oblasti zrakového a sluchového postižení by se dalo polemizovat vzhledem k rychlosti jakou se mění technologie, věda a společnost.

Vědeckovýzkumný přínos diplomové práce je ve vytvoření vlastní metodologie kódování témat sestavených na základě hlavních oblastí života osob se zdravotním postižením v dokumentární tvorbě. Sestavená kódovací kniha dle, které lze téma ve filmu vyhledávat, vytváří zcela nový pohled a kritéria, jakými se na filmy s tematikou osob se zdravotním postižením dívat.

Témata osobnosti, rodiny, společnosti, podpory, osvěty a negativních zkušeností je až na poslední zmíněný dle získaných dat celkem rovnoměrný. Nejvíce divácky táhnou osobní lidské příběhy a reflektující začlenění jedince se ZP do společnosti. Negativní zkušenosti filmy nezpracovávají v takové míře, což by mohlo přispět k osvětě, týkající se v rovného přístupu a odbourávání stereotypů, pokud by se téma negativních zkušeností lidí se ZP více dokumentech zobrazovalo. Výzkum by bylo nadále vhodné zaměřit na systém, jakým programová rada vybírá témata a analyzovaná data. Z tohoto by mohla programová rada využít jako základní materiál v hledání témat, které chybí, nebo na jeho zpracování nebyl doposud kladen takový důraz. Jedná se o data zahrnující, kolik bylo nalezeno dlouhometrážních filmů na téma osoby se zdravotním postižením, jaké téma speciální

pedagogiky zpracovává, jaká témata z oblasti běžného života osoby se ZP film reflektuje. I to, jaká témata převažují. Může se tak stát základním materiálem pro to, aby získala tematika zdravotního postižení prostor v programové radě. Zdůrazňujeme, že data jsou získána pouze z digitální platformy iVysílání a tedy nereflektují celou tvorbu ČT a v potaz musíme vzít i kritérii omezený tematický vzorek disciplín speciální pedagogiky.

## ZDROJE

ADAMS, Rachel, REISS, Benjamin and SERLIN, David. *Keywords for disability studies*. New York: New York University Press, 2015. ISBN 978-1-4798-3952-0.

BECK, Susan E. and Kate Manuel. *Practical research methods for librarians and information professionals*. New York: Neal-Schuman Publishers, 2008. ISBN: 155570591X.

DANIELOVÁ, Lenka a Jana ZOUHAROVÁ. *Základy sociologie a psychologie*. Brno: Mendelova univerzita, 2011. ISBN 978-80-7375-474-7.

FISCHER, Slavomil. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální : učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton, 2014. ISBN 9788073877927.

HAVELKA, David a Kateřina BARTOŠOVÁ. *Speciální sourozenci: život se sourozencem s postižením*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1475-5.

HRUBEŠOVÁ, Ivana. *Jinakost očima současné společnosti - Mediální reprezentace zdravotního postižení*. Olomouc, 2019. disertační práce. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta.

JESENSKÝ, Ján. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 8071848239.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-466-3

KELNAROVÁ, Jarmila, Eva MATĚJKOVÁ a Gabriela VOJKOVSKÁ. *Speciální pedagogika pro zdravotnické obory*. Praha: Galén, 2016. ISBN 978-80-7492-273-2.

KRHUTOVÁ, Lenka. *Úvod do disability studies*. Vyd. 2. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-7464-288-3.

KUTNOHORSKÁ, Jana. *Výzkum v ošetrovatelství*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2713-4.

LECHTA, Viktor. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-679-7.

MASLOW, Abraham Harold. *O psychologii bytí*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0618-7.

MATOUŠEK, Oldřich, et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-x.

MICHALÍK, Jan. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Úmluva o právech osob se zdravotním postižením a Opční protokol: Convention on the rights of persons with disabilities and Optional protocol*. Praha, 2011. ISBN 978-80-7421-037-2.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

NEVORÁNEK, Jaroslav a Antonín ŘEHOŘ. *Kapitoly ze sociologie rodiny*. Brno: Institut mezioborových studií, 2004.

NICHOLS, Bill. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2010. ISBN 978-80-7331-181-0.

RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1475-9.

ROZEHNAL, Aleš. *Média, etika a právo. Plzeň*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-884-6.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: [obor v pohybu]*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1174-4.

- ŘÍČAN, Pavel a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Dětská klinická psychologie*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1049-8.
- SLEE, Roger. *The Irregular School: Exclusion, Schooling and Inclusive Education*. Abingdon: Routledg, 2011. ISBN 9780415479905.
- SLOWÍK, Josef. *Inkluzivní speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3010-8.
- SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 2., akt. a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-0095-8.
- STRACHOTA, Karel, PORYBNÁ, Tereza a Helena ZAJÍCOVÁ, ed. *Základy dokumentárního filmu*. Praha: Člověk v tísni, 2012. ISBN 978-80-87456-24-8.
- URBAN, Lukáš, DUBSKÝ, Josef a Karol MURDZA. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3563-4.
- VÁGNEROVÁ, Marie, HADJMOUSOVÁ, Zuzana a Stanislav ŠTECH. *Psychologie handicapu*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-7184-929-4.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie handicapu*. Vyd. 2. opr. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN 80-7083-772-1.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VALENTOVÁ, Jindra, et al. *Tranzitní program: metodický průvodce*. Praha: Rytmus - od klienta k občanovi, 2014. ISBN 978-80-906052-0-6.
- ZILCHER, Ladislav a Zdeněk SVOBODA. *Inkluzivní vzdělávání: Efektivní vzdělání všech žáků*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-0789-6.



## Elektronické zdroje

BABIK, Iryna and GARDNER Elen. Factors Affecting the Perception of Disability: A Developmental Perspective. *Frontiers in Psychology* [online]. Canada: Frontiers Media S.A., 21. 6. 2021, 2021(12) [cit. 2023-06-14]. ISSN 12:702166. From: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.702166/full>

ČESKÁ JUSTICE. *Většina lidí se zdravotním postižením zažila nějakou formou násilí.* [online] Praha: ©2022. [cit. 2023-06-07]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2022/06/vetsina-lidi-se-zdravotnim-postizenim-zazila-nejakou-formou-nasili-casto-i-od-i-pracovniku-socialnich-sluzeb/>

ČESKÁ TELEVIZE [online]. Praha, © 2023 [cit. 2023-06-13]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/>

ČESKÁ TELEVIZE. *Výroční zpráva o činnosti České televize v roce 2022.* [online]. © 2023. [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1982.pdf?v=2>

ČESKO, Ministerstvo zahraničí. Sdělení č. 10 ze dne 12. února 2010 o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2023 [cit. 14. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2010-10#f5511880>

ČESKO, zákon č. 121 ze dne 1. prosince 2000, o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) - znění od 5. 1. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2023 [cit. 12. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121#p21a-1-a>

ČESKO, Zákon č. 483 ze dne 29. listopadu 1991. Zákon České národní rady o České televizi – znění platné od 2.9.2017. In: *Zákony pro lidi.cz.* [online]. © AION CS 2010-2023 [cit. 13. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-483#p2>

ČESKO. Zákon č. 435 ze dne 23. července 2004 o zaměstnanosti - znění platné od 1. 4. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2023 [cit. 13. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435#f2610393>

DOWNE-WAMBOLDT B. *Content analysis: Method, applications, and issues*. [online]. Health Care for Women International. 1992 [cit. 2023-06-10]. DOI: 10.1080/07399339209516006. From: <https://europepmc.org/article/MED/1399871>

FEZZA, A. J. *Tips for short films. The film fund* [online]. USA: The Film Fund LLC, 2023, 22.7.2021 [cit. 2023-06-12]. From: [https://www.thefilmfund.co/tips-for-short-documentary-filmmaking/?utm\\_content=cmp-true](https://www.thefilmfund.co/tips-for-short-documentary-filmmaking/?utm_content=cmp-true)

Film Analysis. *The Writing Center: University of North Carolina at Chapel Hill* [online]. North Carolina, 2021 [cit. 2023-06-12]. From: <https://writingcenter.unc.edu/tips-and-tools/film-analysis/>

HANÁKOVÁ, Adéla. *Rodič se zdravotním postižením a společnost* [online]. In: sancedetem.cz. ©2012 [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/rodic-se-zdravotnim-postizenim-spolecnost>

HSIEH, Hsiu-Fang & SHANNON, Sarah. *Three Approaches to Qualitative Content Analysis. Qualitative health research* [online]. 2005 [cit. 2023-06-09]. DOI:10.1177/1049732305276687

JANEČEK, Vít. *Dramatika mluvicí hlavy: Archeologie a manifest mluvicí hlavy jako uměleckého prostředku vyjádření od Víta Janečka* [online]. Praha. 2014 [cit. 2023-06-01]. ISSN 2787-90111. Dostupné z: <https://www.dokrevue.cz/aktualne/dramatika-mluvici-hlavy>

JIRÁK, Jan. *O účincích médií. Metodický portál: Články* [online]. 20. 06. 2005 [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/246/O-UCINCICH-MEDII.html>. ISSN 1802-4785.

JIRÁK, Jan. *Mediální technologie - Televize. Metodický portál: Články* [online]. 11. 05. 2006 [cit. 2023-06-16]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/551/MEDIALNI-TECHNOLOGIE-TELEVIZE.html>. ISSN 1802-4785.

KOULA, Karel (režisér). *Lásky s vůní jedle. Culture Unplugged* [online]. Praha: Česká

televize. 2013 [cit. 2023-06-01]. Dostupné z:  
<https://www.cultureunplugged.com/documentary/watch-online/play/51872/Loves-of-the-Jedli-ka-Institute-or-Love-with-the-Scent-of-Fir-in-Czech-L-sky-s-v-n-Jedle>

KROLL, Noam. Noam Kroll [online]. Creative Rebellion. ©2020 [cit. 2023-06-10]. From:  
<https://noamkroll.com/>

*Michigan Disability Rights Coalition. Models of Disability* [online]. In: bahaistudies.net. ©2022 [cit. 2023-06-10]. Dostupné na:  
[http://www.bahaistudies.net/neurelitem/library/models\\_of\\_disability.pdf](http://www.bahaistudies.net/neurelitem/library/models_of_disability.pdf)

MYSLÍK, Václav. *Informace o činnosti divize Výroby pro Radu České televize za rok 2018 a 1. pololetí 2019*: [online]. 10/2019, [cit. 2023-06-05]. Dostupné z:  
<https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1561.pdf?v=1>

*SJEDNOCENÁ ORGANIZACE NEVIDOMÝCH A SLABOZRAKÝCH ČR* [online]. Praha: © 2012 – 2022 [cit. 2023-06-10]. Dostupné z: <https://www.sons.cz/>

*World health organization: Disability* [online]. Switzerland: WHO, 2001 [cit. 2023-06-13]. Dostupné z: <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health>

## SEZNAM ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČT	Česká televize
DMO	dětská mozková obrna
HbbTV	Hybrid broadcast broadband television
In IUSTITIA	organizace zabývající se předsudečného násilí (násilí z nenávisti)
K1 – K6	kód 1-6
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NS	nervový systém
onem.	onemocnění
OSN	Organizace spojených národů
PROVYS TV OFFICIE	systém pro řízení televizních stanic
SONS	Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých
SPP	speciální pedagogika
SVP	speciální vzdělávací potřeby
TS	tvůrčí skupina
WHO	World Health Organization
ZP	zdravotní postižení

## **SEZNAM OBRÁZKŮ**

Obrázek 1: Procentuální zastoupení převažujícího kódu. Vlastní zpracování.....45

## SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech .....	38
Tabulka 2: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech .....	39
Tabulka 3: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech .....	40
Tabulka 4: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech .....	41
Tabulka 5: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech .....	42
Tabulka 6: Popisuje základní informace o třech analyzovaných dokumentárních filmech .....	43
Tabulka 7: Popisuje základní informace o dvou analyzovaných dokumentárních filmech .....	44
Tabulka 8: Kódovací tabulka - vlastní zpracování .....	46
Tabulka 9: Popis kódu 1 - vlastní zpracování .....	47
Tabulka 10: Popis kódu 2 - vlastní zpracování .....	48
Tabulka 11: Popis kódu 3 - vlastní zpracování .....	50
Tabulka 12: Popis kódu 4 - vlastní zpracování .....	53
Tabulka 13: Popis kódu 5 - vlastní zpracování .....	55
Tabulka 14: Popis kódu 6 - vlastní zpracování .....	57
Tabulka 15: Obsahuje počet filmů zobrazující danou speciálněpedagogickou disciplínu.....	68